צווייטע כנסי׳ גדולה פון „אגודת ישראל" ווינען ה׳—י״ב אלול תרפ״ט

ערשטער וועלט - קאנגרעס פון ארטאדאקסישע פרויען

בית יעקב

חודש זשורנאל

אנגאן פון אנשטרענגונגען פון בית-יעקב-שולען און ארגאניזאציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילען

רעדאקטאר: א. ג. פרידענזאן

דער ציעל פון די בית-יעקב שולען: צו ערציהען די יודישע טעכטער אין גייסט פון דער יודישער תורה און ישראל׳ס היסטאָרישע איבערגעקומענ׳ס - אידעאלען.

אבאָנאמענטס-פרייז: איאהר 8 גילד. אויסל.: 2 דאָלאר. — נעלר פריהעראויס.

אדרעס פאר געלד: Łódź, P. K. O. 65.613

דאָס פראָגראם פון בנות אגודת ישראל: פליכט-שרעילונג פון דער יודישער פרוי אין דער לעזונג פון די יודישע פראָבלעמען אין גייסט פון תורה ומסורה.

6 דאָרגאַנג

נומער 46

דער בית-יעקב-זשורנאל

איף דער צווייטער כנסי׳ גדולה!

די צווייטע כנסי׳ גדולה, וועלט-קאָנגרעס פון „אגודת ישראל" וואָס קומט סאָר היינטיגען חודש אלול אין ווינען האָט ארויסגערופען א אונגעהויערען אינטערעס אין דער גאנצער יודישער וועלט. עס ווערען ערוואַרט העכער טויזענט דעלעגאטען און איניגע טויזענד געסט. אין דער כנסי׳ גדולה וועלען זיך בעטייליגען די פיהרענדסטע פערזענלעכקייטען פון רעליגיעזען יודענטום אין דער גאנצער וועלט.

די לעזער פון אונזער זשורנאל וועלען מיר געניי, אלוויסיג און אויספיהרליך בעקענען מיט דעם וואָס עס וועט געזעהן. געהערט און איבערלעבט ווערען אין די גרויסע היסטאָרישע טעג, א קאָלעגיום פון אונזערע מיטארבייטער וועט אנטייל נעמען אין דער כנסי׳ גדולה, און אין קומענדיגען נומער ביח-יעקב-זשורנאל (47) וועלען זיך געפונען. נאָטיצען, איינדריקען בילדער און שילדערונגען פון דער כנסי׳ גדולה. אונזערע חשובע מיטארבייטער וואָס האָבען שוין מבטיח געווען צו טיילען זיך מיט ווייערע איינדרוקען מיט די לעזער פון בית-יעקב-זשורנאל זענען: הרב שמואל דוד לאסקי, דר. דייטש-לענדער, וו. לייכטער לייב פיינגאָלד, ש. שיינפעלד, לייב הורוויץ, מאיר שוואַרצמאַן, אבא רייכמאַן א. א. אין קומענדיגען נומער וועלען מיר אויך געבען. פיל פאָטאָגראפישע אויפנאמען פון דער כנסי׳ גדולה, און פונ׳ם פרויען-קאָנגרעס, גאנץ בעזונדער פאָטרעטען פון די גדולי ישראל און די בעדייטענדסטע אגודה-מיהרער— די לעזער פון בית-יעקב-זשורנאל וועלען אזוי האָבען די מעגליכקייט זיך געניי צו בעקענען מיט דעם גרויסען היסטאָרישען געשעהניש וואָס טראָגט דעם נאָמען צווייטע כנסי׳ גדולה. ווי אויך מיט דעם אינטערעסאנטען פערליף פונ׳ם ערשטען וועלט-קאָנגרעס פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען-אָרגאניזאציעס.

די רעדאקציע

בית יעקב לכו
ונלכה באור ה׳
(ישעי׳)

בית־יעקב־זשורנאל
ערשיינט יעדען ראש־חודש

אשה יראת ה׳
היא תתהלל
(משלי)

ב״ה לאָדז, אלול תרפ״ט. זעקסטער יאָהרגאַנג | № 46 | Łódź, Wrzesień 1929 rok VI

דר. שמואל דייטשלענדער, (ווינען)

די צווייטע כנסי׳ גדולה פון „אגודת ישראל״ און דער וועלט־קאָנגרעס פון ארטאָדאָקסישע פרויען

(פון א געשפּרעך מיט אונזערס א מיטאַרבייטער)

די הכנות צו דער נאָהנטער צווייטער כנסי׳ גדולה זענען שוין באלד פערענדיגט. מיט פרייד קאָן איך קאָנסטאַטירען, אז דאָסמאָל זענען די פאָרבאַרייטונגען אזוי מוסטערהאַפט אָרגאַניזירט, אז סיי אָרגאַניזאַטאָריש סיי טעכניש וועט זיין כמעט איבעריג זיך מעהר צו ווינשען.

די טיכטיגע לייטער פון כנסי׳־גדולה־ביורא די ה״ה שטראָה און קליין אַר־בייטען אונערמידליך ביי יעדען פרט, וואָס קאָן נאָר ווירקען צו פערשענערן דאָס אויסזעהן און פערבעסערען די טעכניק פון דער כנסי׳ גדולה.

דער זקן הגאונים והצדיקים פון אונזער דור דער בעל „חפץ חיים״ שליט״א ערעפענט די צווייטע כנסי׳ גדולה.

ווי בעוואוסט איז אויך די עסטרייכישע רעגירונג פול מיט סימפּאַטיע צו דער כנסי׳ גדולה און דאָס איז בעזונדער געקומען צום אויסדרוק בעת׳ן בעזוך פונם אגודה־פּרעזיד־יום ביים בונדעס־קאַנצלער, דער לעצטער האָט פאַר׳ן פּרעזידיום אויסגעדריקט זיין פרייד, וואָס דאָס אָרגאַני־זירטע אָרטאָדאָקסישע יודענ־טום האָט אויסגעקליבען פאַר זיין הויכען קאָנגרעס די רע־זידענץ־ششאָס, וויען. אַגב איז אויך כדאי צוצוגעבען אז דער פחד פון כלומרשטע אָנפאַלען פון די „האַקענ־קרייצלער״ איז אַבסאָלוט אומ־בעגרינדעט. — דאָס איז נישט מעהר ווי אַ ציוניסטיש שפּיצעל בכדי אָנצוווארפען אַ אימה אויף די דעלעגאַטען און צוריקהאַלטען פון אַ מאַסען־בעטייליגונג אין דער כנסי׳. ביז יעצט זענען שוין געמעלדעט קרוב טויזענד דעלעגאַטען און העכער דריי טויזענד גאַסט (אָהן ע״ה), אַ בעזונדער חשיבות גיט צו די כנסי׳ דאָס קומען פון דעם זקן הגאונים, דעם חפץ־חיים שליט״א.

דער זקן הגאונים פון אונזער דור בעל „חפץ חיים״ שליט״א ערעפענט די צווייטע כנסי׳ גדולה.

„מועצת חכמי התורה״ און איהר דעצידירט וועט ענטשיידען.

צו די ווכטיגסטע אויפגאַבען וועט געהערען דאָס פונאַנ־דערבייען די קרן־התורה־צענטראַלע. אויך דער קרן־התורה מוז האָבען אַ געהעריגען אָרגאַניזאַציע־אַפּאַראַט און עס קאָן נישט מעהר זיין ווי ביז איצט, אַז אי אָרגאַניזאַטאָריש, אי פינאַנ־ציעל אי פּעדאַגאָגישע אַרבייט זאָל לאָסטען אויף איין פערזאָן.

די פּראָבלעמען, וואָס וועלען אויך דער איצטיגער כנסי׳ גדולה בעהאַנדעלט ווערען, דאַרף קומען קודם־כל אין בעטראַכט דאָס אויסבויען די אגודה־אָרגאַניזאַציע גופא. עס מוז רעאָר־גאַניזירט ווערען די וועלט־צענטראַלע פון דער אגודת־ישראל, עס מוזען קומען נייע כחות, ווייל דער עול פון די בין איצטיגע אגודה־פיהרער אין צו־שווער און אויף זיי לאַס־טעט צופיל ארבייט.

וואָס נוגע פּאָליטישע פראַ־גען וועט זיין די אויפגאַבע פון דער כנסי׳, צו געבען פּולמאַכטען און מיטלען די נייע עקזעקוטיווע, די שוין רוהמפולע דערגרייכטע פּאָלי־טישע ערפאָלגען ווייטער צו פיהרען. עס געניגט דער פאַקט אז שוין איז די „אגודת ישראל״ אנערקענט אלס די איינציגע פערטרעטערין פון רעליגיעזען יודענטום. אזוי האָט אויך שוין געגעבען דערויף די אנערקענונג דער פעלקער־בונד, בעת׳ן בע־האַנדלען די פראַגע פון קאַ־לענדאַר־רעפאָרם האָט מען מיט דער „אגודת ישראל״ זיך גערעכענט אלס רעפּרעזענ־טאַנט פון דער יודישער אָר־טאָדאָקסיע. די פראַגע פון אנטייל מצד דער אגודה אין דער „יודישער אגענץ״ גע־הער אויסשליסליך צו דער אויבערשטער אין איהר דעציזיע.

אונזער יעהליכער אבאָנענט אויפ׳ן יאָהר תר״צ — ענטוואָגט זיך נישט מיט צו העלפען — יעדער פריינד פון אונזער זשורנאל, יעדע בית־יעקב־פערוואַלטונג, יעדע לעהערערין און יעדע בנות־עסקנות שיקט אכט זלאָטעס תיכף! — גרויסע ביכער־פּרעמיע פאַר די יעהרליכע אבאָנענטען!

מיט׳ן היינטיגען נומער עגדיגט זיך דער זעקסטער יאָהר־גאַנג פון בית־יעקב־זשורנאל. דאָס יאָהר תרפ״ט איז געווען דאָס ערשטע יאָהר, אין וועלכען דער ב״י זשורנאל איז ערשיענען רע־גולער יעדען חודש. עס איז אויך דער ערשטער פאַל אז אַנ׳־אָרטאָדאָקסישע צייטשריפט זאָל רעגולער אָהן הפסקה ערשיינען אַ גאַנץ יאָהר. און אזוי ארום האָבען זיך אונזערע יעהרליכע אבאָנענטען פון יאָהר פ״ט בעקומען פּרעמיע נומערן, לויט ווי מיר האָבען צוגעזאָגט.

זאָלען אָבער נישט מיינען אונזערע פריינד אז לייכט איז געווען אונזער אויפגאַבע. דער דעפיציט פון זשורנאל במשך דעם פערגאַנגענעם יאָהר דערגרייכט אַ געוויסע גרויסע סומע — מיר האָבען אָבער מיט קיין שום שווערע עדינונגען זיך נישט גערעכענט און דעם זשורנאל אויסגעגעבען כסדר. ווייטער, דינ ווי נייטיג און נוצליך עס איז דער ב״י זשורנאל.

איצט אויפ׳ן זיבעטען יאָהר, נעמען מיר אויף זיך ווייטער מיט אַ פּוישטאַרקטער ענערגיע פאָרטצוזעצען, אונזער שווער עבודת הקודש. ווערט האָט אונזער זיך אוא רוהמפולע זעקס־יעהריגע סערגאַנגענהייט!

מיר ווילען אלזאָ אויפ׳ן זיבעטען יאָהר ווייטער געניסען פון דעם פערטרויען ביי אונזער לעזער און פריינד אין דער עיקר, וואָס קאָן יוצא אונז שאַפען אַ ווייטערען באַדען אויף נאָכמעהר צו פערפעסטיגען דעם קום פון בית־יעקב־זשורנאל איז, וואָס אַ גרעסערע צאָהל יעהרליכע אבאָנענטען, וועלכע זאָלען נאָך בכשך דעם היינטיגען חודש איינ־צאָהלען זייער אבאָנענט פון 8 זלאָטעס אויף אַ גאַנץ יאָהר פאַראויס!

אויהר קאָסט אונז מיט די פאַר זלאָטעס פיל, פיל העלפען און אונטערשטיצען! פערגעסט נישט אז בית־יעקב־זשורנאל איז די איינציגע אָרטאָדאָקסישע אויסגאַבע, וואָס איהרע אויסגעבער שטעהן עקזיסטענץ־דיג אויף דער וואַך שוין יעהרליכע אבאָנענטען אויפ׳ן „איזראָעליט״ — ערשיינט אין פראַנקפורט.

אין דער הגרלה געהן אריין נאָר יעהרליכע אבאָנענטען וואָס וועלען איינצאָהלען במשך דעם היינטיגען חודש אלול 8 זל.!

יעדער אַלטער פריינד אונזערער ווייס אויס זיין ווייטערע פריינדשאַפט מיט זיין בעניין דעם אבאָנאַמענט — הערט זיך צו צו אונזער רוף, וועט אונזער גרויסער היסטאָרישער תו״ה־רוף: צו ישראלס טעכטער אין גאָר דער וועלט, אויך גצהערט ווערען

גרויסע ביכער־פּרעמיעס פאַר די יעהרליכע אבאָנענטען פון בית־יעקב־זשורנאל אויפ׳ן יאָהר תר״ץ!!!

אונזער רעדאַקציע האָט בעשלאָסען צו מאַכען אַ הגרלה פון צענדליגער ווערטפולע אָרטאָדאָקסישע ביכער פאַר די יעהרליכע אבאָנענטען פון בית־יעקב־זשורנאל. די יעניגע אבאָנענטען, וואָס וועלען במשך דעם היינטיגען חודש אלול איינצאָהלען אויף אונזער לאָנטאָ פון פ.ל.אָ. 65,613 אכט זלאָטעס אלס יעהרליכער אבאָנאַמענט, וועלען אַ חוץ דעם דערהאַלטען אַ גאַנץ יאָהר תר״צ (פון תשרי ביז תשרי) 12 נומערן בית־יעקב־זשורנאל אויך האָבען די מעגליכקייט צו געווינען, פאָלגענדע ביכער־פּרעמיעס:

10 קאָמפּלעטען ערצעהלונגען דורך בלוט און פייער (צוויי טייִלען) פון ש. ראָזשטיין.
5 ביכער שם ויפת (אין דייטש) פון דר. ש. דייטשלענדער.
5 קאָמפּלעטען בית־יעקב־זשורנאל פון די יאָהרען פ״ח־פ״ט (געבונדען).
3 ביכער יובילעאום־בוך לכבודן 60 יאָהרטאָג פון דר. נתן פירנבוים.
5 קאָמפּלעטען דר. לעחמאַנ׳ס ערצעהלונגען (15 ביכער א קאָמפּלעט).
15 קאָמפּלעטען קינדער־גאָרטען (10 עקז. געבינדען).
5 יעהרליכע אבאָנענטען אויפ׳ן „איזראָעליט״ — ערשיינט אין פראַנקפורט.

אין דער הגרלה געהן אריין נאָר יעהרליכע אבאָנענטען וואָס וועלען איינצאָהלען במשך דעם היינטיגען חודש אלול 8 זל.!

די אַרבייט פונ׳ם קרן התורה צוצווייגט זיך אויף דריי הויפּט־געביטן: 1) חנוך הבנים, 2) חנוך הבנות און 3) ישיבות. איך וויל אָנהויבען ביים לעצטען. עס איז ווהר ווערייריג, וואָס צו דער זאָרג פאַר די ישיבות מאַכט מען ביז אַרצט וועניג פאַר־אינטערעסירען די ליבעראַ׳ע קרייזען פון יידישקייט; הלמאי הערען מיר אָפט פון אַסימילאַטאָרישע ספערען, גאַנץ ערנסט זאָגען אַז „ס׳ווערט געהען אומגליק, אויב דער תלמוד־שטודיום זאָל אויפהערען ביי יודען“ און דערפון איז צו זען, אַז הגם זיי אַליין זענען מיט גאַנץ שוואַכע פעדעם פערבינדען מיט תורה און יידישקייט, איז דאָך נישט אויסגעשלאָסען צו קענען בעקומען פון יענע קרייזען גאַנץ היבשע סומען פאַר אונזערע אַזוי שווער מאַטעריעל׳ ליידענדע ישיבות.

א וויכטיגע פראַגע איז אויך דאָס בעמיהען זיך וועגען אויסבילדען אָרטאָדאָקסישע לעהרער אויף למודי קודש פאַר די פאָלקס־שולען און אויב די „מועצת חכמי התורה“ וועט נאָר געבען איהר הסכמה דערויף מוז דאָס תיכף געשען, דאָס וואָס וועט אבר עפענען א נייעס מקור פון זיכערער פרנסה פאַר צעהנדליגער אָרטאָדאָקסישע יוגעלייט. א חוץ דעם וועלען נאָך געוויס אויפשווימען צעהנדליגער חנוך־פראָבלעמען, סיי פאַר דער מזרח׳ און סיי פאַר דער מערב־אייראָפּעאישער אָרטאָדאָקסיע, צו וועלכע די פנס׳ גדולה וועט מוזען אָננעמען א שפּעלונג.

פאַר דער בית־יעקב בעוועגונג וועט אויעקגעשטעלט ווערען אין מיטעל־פונקט די פראַגע פון אויספערטיגען דאָס בנין פון סעמינאַר אין קראַקאָ. ביז היינט איז אינ׳ם בנין אריינגעלעגט געוואָרען 27 טויזענד דאָלאַר נאָך א סומע פון 30 טויזענד דאָלאַר פעהלט דאָס בנין צו פערענדיגען. ביים היינטיגען טאָג עקזיסטירען 130 בית יעקב־שולען אין פּוילען 30 שולען אין אנדערע לענדער און דער סעמינאַר וועט ערשט שאפען פאַר די אַלע שולען א ריכטיגען זכות הקיום. א חוץ דעם פלאַנט זיך אויך צו בויען אין מיטעל־פּוילען אויף דער ליניע וואַרשע—אָטוואָצק צוויי גרויסע ערחאָלינגס־היימען און א סאַנאַטאָריום פאַר די בית יעקב־קינדער. ווי אויך דאָס אויסבויען פון פאַך־שולען פאַר מיידלעך.

זעהר גרויס וועט אויך זיין די בעדייטונג פון ערשטען פרוינען־קאָנגרעס. קודם כל מוז פעסטגעשטעלט ווערען די גרויסע עולה וואָס צום פרוינען־קאָנגרעס אין האַמבורג איז אפילו אויף גרויסע אָרגאַניזאַציע ווי עס איז די „בנות אגודת ישראל“ אין פּוילען נישט געווען איינגעלאַדען. לחיפוך דעם פרוינען־קאָנגרעס אין האַמבורג, וואו עס איז גערעדט געוואָרען פיט א ברינג־שעצענדע בעגייסטערונג צו אַזאָלכע ענינ׳ן הדת ווי ענונות, חליצה וכדומה אז דאָס רעליגיעזע האַרץ איז פערציטערט געוואָרען, וועט דערפאַר אויף אונזער קאָנגרעס בעהערט ווערען די שטים פון דער אמת׳ער יודישער רעליגיעזער פרוי. פון אונזער בית־יעקב־אַרבייט איז מען אין דער גאַנצער יודישער וועלט אָנגעהויער צופרידען און איצט אויף דעם ערשטען פרוינען־קאָנגרעס, וועט דאָס ערשטע מאָל דערהערען די ברייטע יודישע וועלט די שטים פון דער אשה יראת ד׳!

איך קאָן אויך נישט אריבערגעהען פון צו דערמאָנען די לאָדזער בנות־קאָנפערענץ, וועלכע איז געווען אזוי וואונדערבאַר און מוסטערהאַפט אָרגאַניזירט און אויך די מעכטיגע שטים פון דער דאָזיגער קאָנפערענץ האָט געפונען אַ טיפען אָפּקלאַנג אויף דער גאַנצער וועלט, וואָס דערביי פערדינט א אויפרייכטען יישר־כח די בנות־צענטראַלע אין לאָדז. אָט טאַקי די דאָזיגע קאָנ־פערענץ אין פּוילען האָט געגעבען דעם שטויס דער וועלט־עקזעקוטיוו פון „אגודת ישראל“ צוויפצוזעצען דעם אַלוועלט־ליכען אָרטאָדאָקסישען פרוינען־קאָנגרעס אין וויען. די הויפּט־אויפגאַבע פונ׳ם קאָנגרעס וועט זיין דאָס שאפען א וועלט־פערבאַנד פון די אָרט. פרוינען אָרגאַניזאַציעס. אין האַפענלעך וועט אויך דאָס ברענגען דעם כלל־ישראל כבוד און רוהם.

און ווידער לאַזט ישראל הערען זיין שטים...

(צו דער צווייטער כנסי׳ גדולה)

פון ל. איש־הורוויץ

זידיג און פערטויבענד קאָכט דער קעסעל פון לעבען. ביט פעס און ווילד־געדריוש שוימען זיינע וועלען. פערשכרט־וואַנזינ׳יג טאַנצען אַרום איהם די מעגשען־זוהן. איז עס א טאַנץ, וואָס האָט נישט קיין רישם און געזעץ. עפּעס אינמיטען דעם טאַנצען פאַלען אָפּטערס אָדער מעהרערע פון צווישען די מיטטאַנצער—פאַלען מיט מאוימדיגען וועה־געשריי און בלייבען באַלד ליגען אונטער די פיסטריט פון טאַנצענדע, וואָס הויבען זיך מיט גאַלאָפּ איבער די געפאַלענע קערפּער. אַזוי געהט אָהן אַ עק דער דאָזיגער קאַראַהאַד. עס פאַלען געשטרויכעלטע און באַלד קומען פרישע וואָס בלאָזען־אָן נייען מוט און יונגען אימפּעט און פלאַכטען זיך איין אין טאַנצענדען עיגול. אָט רייסען זיך אַרויס איינצעלע פונ׳ם גאַמיינזאַמען ראָד און דער־נעהנטערן זיך מיט אויסגעשטרעקטע הענד און מיט אָנגעצונדענעם חשק אין זייערע אויגען צום ברומענד־אַרויסרופענדען קעסעל, מיט׳ן בעגעהר פון דאָרט עפּעס אַרויסצובעקומען. אָבער אונ׳ם פערוויסט פאַלען זיי אינידער מיט דעם אויסדרוק פון ענטטרושונג אויף זייערע פנימער... פּלוצים גאָר געהט איבער דער טאַנץ אין

הערען צו מוסר׳ן און הזקען געוויסען אין סאַמע מיטען ווילדען טומעלערי, האָבען די פערווילדעטע, מיט רציחה אָדער־עקעשלידערט, מיט קיינען געבונדען און מיט אומריינקייט בעוואָרפענען און דאַן... אַליין גאָר געזומען זיך פרעהליך מאַכען איבער דער אומבעלומערטקייט און אונבעהאָלענקייט פון זייערע אייגענע קרבנות. זענען דערוויל פיל פאַך די ליידען פון ישראל, וואָרען נישט נור וואָס ער האָט דעם גרויליכען צער, צוליב׳ן געשטערט זיין אויסצוהערען זיין שליחות און אייגענטליכען כאַראַקטער, נור אין זיין אָהנמאַכט איז ער געצווינגען זיך צוצוקוקען צו דער אַלגעמיינער וואַקאַנאַליע און ענטאַרטונג, אָהן צו קענען פּראָטעסטירען. יאָ, שווער און מוראַדיג איז די נקמה פון דער קאַראַהאַד־מאַסע צו ישראל דעם אונאויפהערליכען שטראָפער, מאָהנער און דערמאָנער...

זיי האָט זיך אויסגעדוכטען, אז אַזוי וועט ער שוין בלייבען ליגען ביז צום פערגעהן און דאַן וועלען זייערע מעשי תעתועים פון קיינעם מעהר נישט געשטערט זיין. אָבער וואונדער, מיט גאָרנישט קיין שכלדיגער קראַפט האָט ישראל זיך בעפרייט פון די קייטען וואָס האָבען איהם געפענטעט, זיך דערהויבען ווי אַ לייב און מיט דער אָנגעזאַמעלטער ענערגיע רייסט ער זיך ווידער אַרויפצו צום עמוד, אום פון דאָרט אויפסניי צו לאָזען הערען זיינע שטראָפרייד און תשובה־דרוף.

אין סאַמע האַרץ פון די אַריער וועלען זיי זיך צוזויפקומען און פערוואַנדלען גוישע פערוויילונג־זאַלען אויף א טריבונע פאַר נ־סט וואָרט, איבער דער געביידע פון זייערע בערעטונגען וועט שטאָלץ פלאַטערן א ווייסער טאָן (פערגעבונג) פון וועלכען עס וועלען גאָלדענע אותיות אַראָבשרייבען די עשרת הדברות און „שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד“...

וועלען זייערע ווערטער געפונען דעם ריכטיגען אָבקלאַנג? מעהר צי ווייניגער, אָבער איינע אין קלאָר: יעדער עהנ־ליכער צוזאַמענקום איז אַ אויטערדיגער עטאַפּ אויפ׳ן וועג צום „באחרית הימים“. אויך איז פון זעהר וויכטיגער בעדייטונג וואָס דאָדורך ווערט עפענט־ליך פּראַקטיש־ווערט, אַז ייִדיש איז נישט בלויז שטאַרקע תאוה און העפטיגער דראַנג נאָך יודישער טערטאָריע און יודישען נאַ־ציאָנאַליזם. ייִדיש פאָלק חלופּה און געהט אין זיין היסטאָרישען וועג צו דער דערגרייכונג פון העכסטער פולקאָמענהייט אין דער, האַר־מאָניע און סמיליא צו דער פולער סובערעניטעט פון שדי אויף דער באַנצער ערד לויט זיינע הנכישע און מסורה־שע אידעען, אונאָב־הענגיג פון וואָסער עס זאָל נישט זיין לאָגאַ און צייט.

זאָלען אָבער אויך די מאָהנער און דערמאָנער געדענקען, אַז וויינינ׳ן בלויז דאָס אייביגע שטורמען און מוסר־זאָגערייען אויפ׳ן אָדרעס פון חבר. מען מוז אַליין דעווידירען די אייגענע מאַטען און מדות, וואָרען אין לאַנגען גאַנג פון שווערען גלות האָבען מיר זעלבסט פערלוירען די מאָס און טאַקט אין די סאַציאַלע בעציע־הונגען, וואָס אָבעלאַנגס ליבע צום צווייטען און עהרליכקייט אין אַלע האַנדלונגען און בעוועגונגען.

נור דעמאָלט, ווען אַליין אונזער מוסטער־לעבען וועט ווערען דער רופער צו אויסבעסערונג, איז אונזער ערפאָלג גע־זיכערט. אַנדערש זענען אונזערע ווערטער פערשוועכט און קאָנען נישט האָבען מעהר איינדרוקס־כח ווי מאַריאָגעטישע קויטשערייען און העוויות.

„און איהר זאָלט ווערען צו א קיניגרייך פון כהנים און א הייליג פאָלק“ —

„עס וועט דיך נאָמינירען ג־ט פאַר זיך
„הייליג פאָלק לויט ווי ער האָט דיר שערשוואָרן
„אַז דו זאָלסט אָנהישען די בעפעהלען פון דיין ג־ט
„און זאָלסט געהן אין זיינע וועגען“.

„און ווען עס וועלען זעהען אַלע פאָלקער אויף
„דער ערד ווי דער נאָמען פון ג־ט ווערט גערו־
„פען איבער דיר וועלען (אויך) זיי (פאַר איהם)
„מורא בעקומען. זיך פערקוקענדיג אויף דיר“...

אונזער ערשטער קאָנגרעס

שרה שנירער

... און די אָרטאָדאָקסישע פרוי האָט דערוואַכט פונ׳ם לאַנגען לעטאַרגישען שלאָף, זי הויבט זיך אָן אָרגאַניזירען. פון טאָג צו טאָג אַלץ אינטענסיווער ווערט איהר בעזעלשאַפטליכער אַרבייט; מיט שטאָלץ הויבט זיך הויך אויף אונזער אַלטער סיני־טאָהן און אונזער האַרצענס־שטרעבען איז אַז אַרום דער דאָזי־גער טאָהן זאָלען זיך קאָנצענטרירען אַלע פרוינען פון ישראל.

ענדליך זאָלען דעם היינטיגען חודש זיך צונויפקומען אין ווין, דעלעגאַטינס פון די ייִדישע רעליגיעזע פרוינען פון גאָר דער וועלט און מיר וועלען שאַפען דעם וועלט־פערבאַנד פון די אָרטאָדאָקסישע פרוינען. ערשט נישט לאַנג האָבען מיר אין ווילען בלויז געשאַפען די בנות־אָרגאַניזאַציעס און איצט שוין זאָל אינ׳ם עכאָ פון דער וועלט, אויף דער הויכער טרי־בונע פון אונזער קאָנגרעס בעהערט ווערען די מעכטיגע שטים פון דער ייִדיש־רעליגיעזער פרוי. אז זי אָרגאַניזירט זיך מיט גאָר א ברייטען פערענס, אויפצושטעלען א וועלט־אָרגאַני־זאַציע און יעדע ייִדיש־רעליגיעזע בת־ישראל זאָל וויסען, אַז נישט איינזאַם איז זי אין איהר דענקען און שטרעבען, נאָר אין אַלע עקען וועלט האָט זי פערבינדעטע־נאָהנטע און אינ־טימע אידעען־שוועסטער.

איך ווייס גאַנץ גוט דאָס א סך פון אונזערע פרומע ייִדען, וועלען אויף דער זאַך קוקען א ביסעל קריב, ווייל הייליג אין דאָך ביי אונז אַלעמען דער אידעאַל פון „חנה באהל“ און דאָס שטאָלצירען מיט׳ן „כל כבודה בת מלך פנימה“ מיט חשד און אנגסט וועלען מסתמא א שייל בעטראַכטען אונזער קאָנגרעס, אַלס א אָפּנייגונג חלילה פון ישראל סבא.

עס מוז אָבער געזאָגט ווערען די זעלבע פרומע ייִדען אַז די קאָנסערעטצען פון אָרטאָדאָקסישע פרוען זענען נאָר א פּיעל־יוצא פון די געפאַהרען וואָס לויערן אויף אונזערע שוועס־טער מצד די פערשידענע פרייע ריכטונגען — עת לעשות לד׳ — פון דעם שטאַנדפּונקט אויס דאַרף מען בעטראַכטען אונזערע עפענטליכע אַרויסטרעטונגען!

מיר הערען אין דער לעצטער צייט ווי אויף פרויען־קאָנגרעסען, וועלכע שטעלען זיך פאָר מכלומרשט אַלס די פאָר־שטעהערינס פון דער יודישער פרוען־מאַסע ייִערט גערעדט און מיר הערען אין דער ווייטער צוקונפט אַ מעהרערע פון אַזאַ־לעכע קאָנגרעסען. ווען אַזאַ־לעכע קאָנגרעסען ווערען אויפגעבויט אויף אַ ריכטיגע באַזיס, ווען אַלע אַזאַ־לעכע אָרגאַניזאַציעס ווערען אַנגעשלאָסען אין אַ אַלגעמיינער אָרגאַניזאַציע

בעשלאָסען אזאָלכעס. וואָס שטעהט אין פולער סתירה צום אידעאַל און שטרעבען פון דער יודיש־רעליגיעזער פרוי און הגם קיינער האָט זיי דערצו נישט בעפולמעכטיגט, נעמען זיי זיך דאָס רעכט צו פראָקלאַמירען לאָזונגען געגען דעם גייסט פון אונזער תורה־הקדושה און אין נאָמען פון דער יודישער פרוי וואַרפען זיי פאַלשע בעשולדיגונגען אויף אונזערע גדולי ישראל. אָט האָבען מיר ערשט נישט לאַנג געהערט אז פרויען־קאָנפערענצען האָבען בנוגע דער עגונות פראַגע און פרויען־וואהל־רעכט א. ד. גל. געוואָגט און געשריבען אזאָלכעס וואָס מיר אָרטאָדאָקסישע פרויען, וועלכע ווייסען אויך גאַנץ גוט וואָס עס הייסט „פרויען־רעכט" און אויך אונז איז גאַנץ נאָהנט צום האַרצען דער גורל פון די אומגלוקליכע עגונות און דאָך ווייסען מיר אז די יודישע תורה און דער יודישער דין, שטעהט העכער פון אלעמען און דערביי, טהון מיר רעליגיעזע פרויען אזוי גוט ווי רעליגיעזע מענער אונטער וואַרפען זיך די יודישע תורה און דעם יודישען דין, וואָס איז שטענדיג איסען נאָר גוטס און גליק פאַר יעדען מענשען.

אונזער קאָנגרעס איז צוליב דעם גופא א נויטווענדיגקייט אין איצטיגען מאָמענט. פון אונזער טריבונע וועט מוזען געזאָגט ווערען דאָס דרייסטע וואָרט. אז אלע אַנדערע פרויען אָרגאַניזאַציעס האָבען נישט דאָס רעכט צו רעדען אינ'ם נאָמען פון דער יודיש־רעליגיעזער פרוי. די ציל'ען, וועגען און אידעאַלען פון דער גרויסער יודיש־רעליגיעזער פרויען־מאַסע, מוז קלאָר ווערען פאַר דער וועלט. זאָל די יודישע וועלט טאַקי וויסען, אז טויזענדער, צעהנטויזענדער יודישע פרויען פון גאַנצען כדור־האָרץ זענען נאָך געקלאַמערט צום יודישן דת און ווילען ווייטער שפינען דעם גאָלדענעם פאָדען פון דער יודישער טראַדיציע.

אויך כלפי פנים וועלען מיר האָבען פיל פראָבלעמען צו לעזען, פראַגען פון טהרת המשפחה, לוקסוס און מאָדע, ערציהונג פון אונזערע יונגע קינדער א. א. וו. זעהר אָנגעוועהטאַגס פראָבלעם וועלען מיר אויך האָבען אין דער פראַגע, כדי צו בעקעמפען דאָס פאַריזער קינדער־סיסטעם, וואָס דרינגט אלץ מעהר אריין אין דער יודישער משפחה...

עס וועט אויך זיין אונזער אויפגאַבע צו זאָרגען, אז דער קאָנגרעס זאָל געפונען וועגען און מיטלען, ווי אזוי צו קענען העלפען אין קאַמף פאַרן שוץ פון דער יודישער טאָכטער און איהר מאָראַלישער פערבעסערונג.

גרויס אלוז וועט זיין דער טאָג, וואָס מיר וועלען זיך צוזאַמענקומען און געמיינזאַם טראַכטען און זאָרגען, ווי אזוי צו פערבעסערען דעם מצב פון דעם יודישען פאַמיליען לעבען. הערליך וועט זיין דער מאָמענט ווען מיר וועלען זיך בעראַטען ווי אזוי צוריק אריינצובערענגען די קדושה פונ'ם ישראל פאָלק אין יעקב'ס הויז.

עס וועט אויך זיין אַ גרויסער קידוש השם פאַר דער וועלט, דאָס וואָס אונזער קאָנגרעס וועט פאָרקומען אין דער זעלבער צייט ווען סיווערט אָפּגעהאַלטען די צווייטע כנסי' גדולה פון אגודת ישראל. דער כבוד און אָנזעהן פונ'ם אָרטאָדאָקסישען יודענטום וועט ווערען געשטאַרקט דאדורך, וואָס אינ'ם זעלבען מאָמענט ווען סיווערט שאַלען די שטימע פון טרייהייט צום אלקי ישראל דורך די בני ישראל, וועלען אויך די בנות ישראל אין דער זעלבער שעה זאָגען צו דער יודישער אָרטאָדאָקסיע: מיר

וועגען וואס מען דארף רעדען... / המאירי

תל־אביב.

(צו די בעפאָרשטעהענדע צווייטע כנסי' גדולה אין וויען)

דאָס שטענדיג „אומוואַלצענע טייג... וואָרין דאָס פאָלק האָט זיך פון תמיד אָן זיינע קלאַמקעס און פערשידענע לאַנד- און פעלקער-טהירען. יעצט האַלט עס ביי ארץ ישראל.

4.

און דער דאָזיגער נייער טיפ יוד נעמט ביסלעכווייז די לייצען פון פיהרערשאַפט אין זיינע הענט.

ס'איז מיר יעצט גלייכגילטיג און, איינס איז געגוג קלאָר, אז מיר האָבען צו טהון מיט א פאַקט. מיר דאַרפען זיך אליין רעכענען אויף אזוי ווייט, אז מיר דאַרפען פרובען אומארבייטען א שטעלונג לגבי זיי. וואָרין ביז יעצט, אז מיר האָבען געהאַט צו טהון מיט האַלב און גאַנץ אָפּטרינגען. פערשטעהט זיך, אז עס איז געווען נישט נאָר געווינשען, נאָר אויסדריקליך נויטיג די איגנאָראַנץ כלפי זיי, וואָס דערמיט האָבען מיר געוויזען אונזער זעלבסטשטענדיגקייט און אָפּהענגיגקייט, יעצט אָבער, אז מיר האָבען אָפּגעוואָרפען די איגנאָראַציע־לחלוטין און אז מיר קומען שוין אין געוויסע אומדירעקט און דירעקטע פערהאַנדלונגען אויב דאָס קומט פאַר ציוישען אָפיציעלע קערפערשאַפטען — טאָ דאַרף עס אויך בעקומען אנ'אויסדרוק אינ'ם לעבען.

5.

„שטעלונג"! — כ'זאג שטעלונג, ווייל סיי כ'קאָן נישט זאָגען סתם־מלחמה אָדער מלחמת־מצוה, און סיי מלחמה ביז סריומף, וואָרין דאָס אָרטאָדאָקסישע יודענטום האָט שוין פון לאַנג אָן אויס־געהערט צופיהרען אָנגריפ'ס מלחמות (און אפשר האָט עס שאַקי קיינמאָל נישט געפיהרט) און צו בעצוואונגען יענעמ'ס לעבענס שייגער, עס בענייגענט זיך מיט שוץ־מלחמות.

„שטעלונג"! — אוו כ'זאג שטעלונג און נישט צוזאַמענ־אַרבייט און נישט פערשטענדיגונג, וואָרין דער פול־גליוביגער יוד קאָן נישט האָבען געמיינזאַמעס מיט'ן „געשפּאָלטענעם־האַרץ"־יוד. צוזאַמענאַרבייט, פערשטענדיגונג ברענגט צו פערשטעלונג — און דאָס קאָן נישט און טאָר נישט געשען.

„שטעלונג"! — ביי ביידע צדדים דאַרף קלאָר ווערען אז עס שטעהען ווי־א־ווי צוויי אָרגאַניזירטע לאַגערן, און ביים בעוועגען זיך פון איין פיגור אויף זיין פעלד־פּלאַץ, דאַרף זיך אזא איינע בעוועגען אויפ'ן צווייטען פעלד־פּלאַץ, איינער דאַרף וואָך האַלטען זיין אויפמערקזאַמקייט אויף די מעשים פונ'ם צווייטען.

6

פערשטעהט זיך — די אויפפאַסונגס־מעטאָדען פון די דאָזיגע צוויי צדדים זענען פון גרונד אויס פערשידענע. כ'רעד נישט פון די בעוואוסטע און פערשטענדליכע גרונד־דיפערענצען. נאָר כ'מיין בנוגע פערשיעדענהייט פונ'ם דענקונגס־סיסטעם: אויב ביי דעם נייעם טיפ יוד שאַפט זיך דער וואונש פון מעשים פונ'ם פיהרער איבער די מאַסען (דער פיהרער שאַפט מאַסען). געשיהט דער דאָזיגער פּראָצעס ביים טראַדיציאָנעלען יודענטום פונקט פערקעהרט; פון די מאַסע איבער די געצעהלטע פיהרער (מאַסען שאַפען דעם פיהרער).

(אגב — און דערפאַר קומען אויס ביי דעם נייעם טיפ יוד אלע זיינע מעשים בעפליגעלט מיט שוואונג, ענטוזיאַזם און ליב־

(סוף אויף זייט 17)

צוליב דער ערנסטקייט פון די פראַגען וואָס עס „בעריהרט אונזערע חשובער מיטשאַרבייטער אין דאָזיגען מאמר גיבען מיר דאָס אַרטיקעל, הגם נישט מיט אלע אַרויסגעזאָגטע מיינונגען זענען מיר מסכים.

די רעדאַקציע

1.

בלי ספק, עס שאַפט זיך היינט צו טאָג אַ נייער טיפ יוד (ער איז נאָך נישטאָ, ער איז ערשט אין סטאַדיום פון ווערען), אַ טיפ יוד, איינער אַזאָלכער, וואָס נישט טראָגענדיג אויף זיך דעם עול פון מצוות דעמאָנסטרירט ער כלומרשט מיט יודישקייט. ער מיינט, קודם־כל, צו זיין אַ יוד און מיט דעם אליין, וואָס ער פראָקלאַמירט זיך אלס אזאָלכער; מיט דעם, וואָס ער זאָגט, אז ער איז גרייט זיך מקריב צו זיין פאַר'ן וואוילן פון זיין פאָלק, — אז ער איז מקדש השם!...

יודישע שפּראַך און יודיש לאַנד איז איחם טייער און הייליג! יודישע רעליגיע — סיס־פאַטיש! (מהיכי תיתי — אויף וויפיל עס לאָזט זיך און עס שטערט נישט אינ'ם פריוואַטען לעבען, אָבער אויך אָהן פראָבלעמאַטיק.)

2.

דאָס איז אזאָלכער, וואָס האָט זיך צעלייגט אויף אויפגע־בלאָזענע נאַציאָנאַל־קישעלעך אינ'ם ייִיכען־געזונטען פאָלק'ס בעט; וואָס — ווי געזאָגט — טאָלערירט ער און סימפּאַטיזירט דאָס רעליגיעזע יודענטום, און דאָך, פונקט אויפיל, איז ער ביי זיך דאָס, וואָס מ'רופט: קאָסמאָס־מענש!

כ'וואָלט עס אָנגרופען: רעאַקציע פון אסימילאַציע, די צווייטע זייט פון איהר מעדאַל.

אויב דער טיפ־שער אסימילאַנט איז עוסק אין פערבאָרגען יודישקייט און אָפּדעקען גויאישקייט, איז אָט־אָ־דער, אין אַ גע־וויסער מאָס, דער היפך פון איהם: פערשליערט דאָס גויאישקייט אין זיך און שטופּט זיך, — אומעטום אומגעבעטענערהייט — מיט'ן רענצעל יודישקייט...

3.

דער דאָזיגער נייער טיפ יוד איז ביז יעצט אינגאַנצען אונ־בעקאַנט אינ'ם יוך־שוים פון דער יודיש־היסטאָרישער שיסעל.

דער דאָזיגער נייער יוד איז א טיפּישע ערשיינונג. כאָטש — פון דער אַנדערער זייט — אז מ'וויל, קאָן מען זאָגען, אז עס איז נישט מעהר ווי א נייער שוים אינ'ם היסטאָרישען ראָד פונ'ם יודישען פאָלק, — נישט מעהר ווי מאָדע: דער יוד, זאָגט מען, גילט היינט־צו־טאָג אלס גאַנגבאַרער מאָטיוו. די וועלט־ליטעראַטור די אויפריכטיגע וועלטליכע אינטעליגענץ געט צו מוט שטימונג. נו, ממילא, פערשפּעטיגט אויך נישט דער פערגויאישטער יודישער גאַנץ־ און האַלב־אינטעליגענט — וואָס פון תמיד אָן צייכענט ער זיך אויס אלס ערשט־קלאַסיגער שאַקיי אויפ'ן קאָס־מאָס־פערדעל — צו צולייגען זיין פראָץ פאַר זיין פאָלק.

אָבער למעשה איז דער דאָזיגער נייער יוד אַ קינד פון זיין צייט. אַ פראָדוקט פונ'ם נייעם וועלט־גייסט און וועלט־שטרעמונג, וואָס האָט אויפגערודערט אלטע לעבענס־געבאָטען און לעבענס־געזעצען (און דאָס הייסט נישט מעהר „מאָדע").

דער דאָזיגער יוד — אין תוך אריין — דעקט אָפּ — דאָס מאָל — נישט מעהר ווי אַ געוויסן חלק פון זיין אייגענשאַפט:

שמואל נאדלער

הימן

פון בנות אגודת ישראל

א.

מיר די אויסדערוועהלטע טעכטער
פונ'ם אויסדערוועהלטען פאָלק,
בעטען דיך, ישראל'ס וועכטער,
אונזער ארבייט גיב ערפאָלג:
היט אונז אָפּ פון פרעמדער קנעכטשאַפט,
נעם פון גלות אונז אַרויס.
מ'רן פלאַנצען דיך אין קינד־האַרץ
און דיין גייסט אין יעקב'ס הויז.

שטאַרק און מעכטיג, גרויס און לעכטיג
אונזער שטרעבען, ציל, ערפאָלג:
זיין געטרייע די אלט־נייע:
תורה, ג־ט און יודיש פאָלק!

ב.

קום צו אונז, אָ, ווייטע שוועסטער,
האָסט געפאַנדשטיש שוין גענוג,
וואַרף די אלע עבודה־זרה'ס,
קום אין אלטער היים צוריק:
זיי אַ גוטע און פרומע טאָכטער,
גיב דיין שטים אין אונזער כאָר,
זיי אַ גוטע, פרומע מוטער,
פאַר'ן צוקונפטיגען דור.

שטאַרק און מעכטיג, גרויס און לעכטיג
אונזער שטרעבען, ציל, ערפאָלג:
זיין געטרייע די אלט־נייע:
תורה, ג־ט, יודיש פאָלק!

ג.

צניעות פון דער מוטער שרה
און דער מיטער רבקה'ס גייסט,
טרעהרען פון דער מוטער האה
און דער מוטער רחל'ס טרייסט;
און דער מוטער חנה'ס תפלה
און דער שוועסטער יהודית שווערד —
היט דאָס אלעס, היט אין לעבען
און אין הארצען זיי עס ווערט!

שטאַרק און מעכטיג, גרויס און לעכטיג
אונזער שטרעבען, ציל, ערפאָלג:
זיין געטרייע די אלט־נייע:
תורה, ג־ט און יודיש פאָלק!

זענען מיט אייך און סיווען מקיים ווערען דער בבינו ובבנותינו נלך — כי חג ד' לנו — די גרויסע אלוף־טעג פונ'ם היינטיגען יאָהר ווערען פאַר אונז אלעמען און אויף דורות ארויס. פערייגיג אייביגס ווערען אלס אַ גרויסער יום־טוב פונ'ם אויפלעבען פון דעם גאַנצען יודישען פאָלק.

די ראלע פון דער פרוי אינ׳ם יודענטום

פון הגימנאזיאל־דירעקטאר פראָפ. מ. געץ, ריגע

(זעה ב״י זשורנאל 44 אז)

יודיש: דר. מ. ראָזנער

1) די פרוי אלס מענש

די פרוי אלס מענש איז דורכאויס גלייך צו דעם מאַן, דער הויכער ווערט, וועלכען די תורה אנערקענט פאר׳ן מענש אלס אַ וועזען, וואָס איז געשאפען לויט ג־טס בילד, גילט אזוי גוט פאר דער פרוי, ווי פאר׳ן מאַן; ווען די עהנליכקייט צו ג־ט גיט דורך איהרע קולטור־שאפענדע כחות און אייגענשאפטען דעם מענש די הערשאפט איבער דער ערד און איהרע בעוואוינער, אזוי האָט דאָס אין אַ גלייכער מאָס די פרוי, ווי דער מאַן: „אין ג־ט האָט געזאָגט, מיר ווילען מאַכען אַ מענש אין אונזער געשטאַלט, לויט אונזער בילד, כדי זיי זאָלען הערשען... איבער דער גאַנצער ערד 1). ס׳איז דאָ קלאָר און דייטליך געזאָגט, אז דער מענש, וואָס איז געשאפען לויט ג־טס בילד, זאָל הערשען איבער ערד און אנ׳אונטערשיד, צי איז דאָס אַ מאַן, צי אַ פרוי, מיר טרעפען נישט אויף קיין שום אָרט די געשלעכטליכע צוריקזעצונג פון דער פרוי, ווען עס האנדלט זיך וועגען דער ווירדע פונ׳ם מענש אלס די קרוין פון דער בריאה. דאנעבן הערען נישט אויף אונזערע חכמים פון די עלטסטע צייטען אָן צו פאָדערן, אז דער פרוי זאָל אריינגעוויזען ווערען אכטונג און אנערקענונג צוליב איהרע אונשעצבארע פערדינסטען אַרום דער ערציהונג פון דער מענשהייט; אין דער ערשטער רייה ווערט דאָס געפאָרערט פונ׳ם מאַן לגבי זיין אייגען וויב: „דער מאַן זאָל מעהר ווי אלעס (זאָגאר איבער זיינע מאַטעריעלע מיטלען) שהרען און שעצען זיין וויב״ (ער זאָל אויסגעבען אויף דערנעהרען זיך — ווענינער פון זיינע מאַטעריעלע מיטלען, אויף זיין קליידונג — לויט זיינע מיטלען, אָבער אויף דער קליידונג פון זמן וויב — איבער די כחות 2) „שענדיג זאָל דער מאַן מכבד זיין זיין וויב״ 3) „ווער ס׳האָט ליב זיין וויב, ווי זיך אליין, אין זי מכבד מעהר, ווי זיך אליין, אויף דעם זאָגט די תורה: און דו וועסט וויסען, אז דיין געצעלט איז גאַנץ״ 4).

די פרוי איז די בעשיצערין פון דעם צניעות אדאנק דעם בושה־געפיהל און דער שוועריער אויפגאַבע. וועלכע איז איהר צוגעשאלען נאָכ׳ן ערשטען חטא ביי דער בוי־אַרבייט פונ׳ם מענשליכען געשלעכט: „איך וועל דיר פערשאפען פיל שמערצען, ווען דו וועסט זיין מעוברה; מיט שמערצען זאָלסטו קינדער האָבען; און דיין פערלאַנגען זאָל זיין צו דעם מאַן. וועלכער וועט (דאדורך) איבער דיר הערשען״ 5).

אין ציוויל־רעכטליכער בעציהונג איז די פרוי זעלבסטשטענדיג; און קאָן נאָכ׳ן דערגרייכען פון דער ערשטער „וויב־ליכער״ — לויט׳ן תלמוד ווערען פריהער רייף. זיי מענער — פולי־יעהריגקייט (נערות — 12 יאָהר מיט איין טאָג) לויט אייגענער וואָהל חתונה האָבען און אלעס, וואָס זי בעזיצט (דורך ירושה מצד דער מוטער) איז אליין אייגענטום. נאָכ׳ן דערגרייכען פון דער פולער וויבליכער פוליעהריגקייט (בגרות — 12 יאָהר מיט 6 חדשים) ווערט זי אין גאַנצען זעלבסטשטענדיג 6). דער סאָטער איז, אמת, דער פערוואַלטער פון דעם פערמעגען פון זיין טאָכטער, כל זמן זי האָט נישט חתונה, אָבער ער האָט נישט קיין רעכט צוצונעהמען די הכנסה. „ער האָט די מאַכט אויפ׳ן פערמעגען פון זיין טאָכטער, אָבער נישט אויף די פרוי־טען״. ווי ס׳דריקען זיך אויס די רוימישע יוריסטען.

אין פאַמיליען־לעבען האָט די יודישע פרוי ווייס־גענעדע רעכטן, ווען זי פערציכטעט אויף איהר רעכטן געשפּיזט צו ווערען פון איהר מאַן. דאַן האָט זי אויך פולשטענדיגע זעלבסטשטענדיגקייט בנוגע דעם בעזיצען פון פערזענליכען פערמעגען.

1) בראשית א׳ כ׳. 2) חולין פד ע״ב, 3) בבא מציעא נ״ט ע״א. 4) יבמות סב ע״ב, 5) בראשית ג׳ טז, 6) כתובות מ ע״א און מ.

7) שולחן־ערוך פון דער יודישער רעליגיע, וויסענשאפט באנד 2 ז. 35.

יודישע נחמה

— פון הרב שלמה ווייניריב —

דריי וואָכען, תשעה באב, שבת נחמו, שב נחמתא, ימים ימים נוראים, סוכות, שמיני עצרת און שמחת תורה.

מערהסטענטייל ראָמאַנען און דראַמעס, וועלכע די אומות העולם שאַפען, אויך פון אונזערע לינקע, וועלכע פערמאָגען גאָרנישט זייער אייגענס, און שלעפען זיך נאָך פרעמדע ליטעראַטען — הייבען זיך אָפט אָן מיט ליבע, מיט גליק און פרייד, ווי שוידערהאפט אָבער פערענדיגען זיי זיך — מיט געפעהרליכע געוואַלטשטאַטען, מיט אכזריות און רציחה; איינער דעם אנדערן שטעכט, שיסט, פער׳סמ׳ט, אויך מיט זעלבסטמאָרדען; דער לעזער ווערט פערציטערט און אַ כרה׳שחורה נעמט איהם אַרום. דאַנעבען אָבער, להבדיל אונזערע נביאים, וועלכע מוסר׳ן ישראל, אויך אַמאָל די אומות העולם, מיט געפעהרליכע שוידערהאפטע ענושן, אויף זייערע זינד און וואָס דערביי זענען זיי שטרענג מזהיר אויף תשובה — נאָך אַלעמען אָבער, צום סוף פערענדיגען זיי זייערע נביאות׳ן מיט דברי נחמה, מיט בשורות טובות.

אזוי געפינט מען כסדר אין תנ״ך.

אין דער סדרה „ויחי״, יעקב אָבינו שטראָפט זיינע קינדער די שבטים, צום סוף אָבער, וואָס איז אויך די ענדע פון ספר בראשית, ווי רייך זענען דאָרט זיינע ברכות? משה רבינו, שטראָפענדיג אַזוי פיל ד׳ יודען אין גאַנצען ספר דברים, צום סוף אָבער, אין דער לעצטער סדרה — „וזאת הברכה״ — פון דער גאַנצער תורה, ווי אונגעהויער ג־טליך־פול זענען זיינע רייכע ברכות?

אין ספר ישעי׳, נאָך דער שווערער שטראָף, אין ערשטען קאַפּיטעל, טרייסט דער נביא באלד אין צווייטען קאַפּיטעל: „והי׳ באחרית הימים...״ און אין קאַפּיטעל י״ט, ווי ער שטראָפט זאָגאָר „מצרים״, פערענדיגט ער: „ונגף ה׳ את מצרים נגוף ורפוא... ונעתר להם... ברכה בקרב הארץ... בריך עמי מצרים...״ אזוי אויך אסך מאָל אינ׳ם דאָזיגען ספר, נאָך אלע שווערע שטראָפען וואָס ער מוסר׳ט ישראל׳ן, לאָזט ער אויס אין קפיטל ל״ח: „יששום מדבר...״ אַ קפיטל וואָס איז מלא וגדוש מיט שמחה, גילה און רינה... מיט „בבוד הלבנון והדר הכרמל...״ און נאָך אַ סך מעהר אין קפיטל מ׳ „נחמו נחמו עמי״, ביז סוף ספר ישעי׳ — זעהר רייכע דברי נחמה.

ירמי׳ הנביא, וואָס זיינע טרויערענדע ווערטער, זיין שמערצליכער יאָמער צערייסט הערצער, צום סוף אָבער אין קפיטל ל״א: „עוד אבנך בתולת ישראל: עוד תעדי תופיך ויצאת במחול משחקים... אז תשמח... והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם״. לאָזט גאָר אויס מיט שפּילען און טאַנצען, מיט שמחה און ששון. אין קפיטל מ״ח, ווי ער זעהט נביאות׳דיג און קלאָגט אויף דער ביטערער מפּלה פון מואב׳ן, צום סוף אָבער: „ושבתי שבות מואב״; אויך אין קפיטל מ״ח, אין זיין בעקלאָגען די בני עמון, פערענדיגט ער: „ואחרי כן ישוב את שבות בני עמון״ און אזוי אויך ווייטער ביי די בני עולם.

אויך אין ספר „יחזקאל״ און אין „תרי עשר״, אלע נביאים׳שע שטראָפען, פערענדיגען זיך מיט רייכע נחמה. און די ענדע פון ספר „מלאכי״, וואָס איז אויך דער סיום פון נביאים, פערענדיגט מיט דער פאָפּולערער יודישער בשורה טובה: „הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא... והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם״.

אין דער דאָזיגער שיטה געהן אויך אונזערע שפּעטערע חכמים, וואָס אין תלמוד, אין אַ סך סיומ׳ס פון מסכת׳ס און אין מדרש, אין אַ סך סיומ׳ס פון סדרה׳ס, פערענדיגען זיי מיט ברכות און שלום.

ווי זאָגט מען עפּעס? — „אז דער סוף איז גוט, איז אלץ גוט!״

„כל התחלות קשות״ — די התחלה איז אָבער תמיר נאָר אנ׳הקדמה צום גמר.

די גוראישע ערצעהלונגען, זיינענדיג „תחלתן שלוה וסופן יסורים״, ווייזען אלזאָ אז זייער ביסעל גוט׳ס איז אַ הכנה צו שפּעטערע צרות און; זייער שלום און אהבה — צו אינטריגעס, שנאה און מחלוקת, רציחה און מערדעריי. אונזערע אָבער, וועלכע זענען „תחילתן יסורים וסופן שלוה״, ווייזען אז אונזערע ליידען זענען נאָר אַ הכנה, אַ מבוא, צו דער גאולה, צו אונזער גליקליכען, פרידליכען, פרעהליכען עתיד.

דאָס זעלבע שטעלט פאָר, פאר אונז, דער „שבת נחמו״: דורכקומענדיג די קלאָגענדע דריי וואָכען, צום סוף דער געוואַלטיגער טרויער אין תשעה באב, אויף אונזער געפעהרליכען חורבן המקדש, חורבן ארץ ישראל און חורבן האומה; אויף אונזער פיין און הארצרייסענדע ליידען פון דעמאָלט ביז היינט — נאָכדעם אלעמען, קומט דער „שבת נחמו״. וואָס מיר פראָקלאַמירען אין דער הפטרה פונ׳ם דאָזיגען שבת: „נחמו, נחמו עמי יאמר אלקיכם: דברו על לב ירושלים וקראו אל׳ כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ד׳ כפלים בכל חטאותי׳; קול קורא במדבר. „פנו דרך ד׳״, ישרו בערבה מסלה לא־לקינו...״ ישעי׳ הנביא זאָגט דאָ: טרייסט, איהר נביאים, טרייסט מיין פאָלק — זאָגט אייער ג־ט — רעדט און היילט דאָס הארץ פון ירושלים, ד״ה: די פערטריבענע פון ציון און ירושלים, און שרייט צו איהר, אז איהר גלות־צייט איז שוין פול, שוין נמחל איהרע זינד. וואָרום זי איז שוין בעשטראָפט דאָפּאָלט אויף איהרע אלע זינד; אַ קול רופט אויס אין דער מדבר: רייניגט אָן ג־סס וועג, וועלכער געהט קיין ארץ ישראל. מאכט אַ גלייכען וועג אין דער וויסטע צו אונזער ג־ט...״ אַ פולע טרייסטונג, טרייסטען דאָ די נביאים ישראל׳ן — ווייזען אָן אָפען אונזער גאולה: אָט פיהרט שוין ג־ט די יודען אַ היים אין זייער לאַנד אריין! אונזער עתיד פערלייכט די אויגען, פערשיינט אונזער גלות־פינסטערניש, שטויסט אוועק אונזער טרויער, דערפרייט אונזערע הערצער, היילט אלע גלות־שמערצען, ערהאָלט דעם גוף מיט דער נשמה. שאַפט אונז כוח און מוט, וישראל חי וקיים!

דער דריי־וואָכענדער טרויער איז אויך נישט קיין פּלוצלינגער, ער קומט לאַנגזאַם בהדרגה. צוערשט, פון שבעה עשר בתמוז ביז ראש חודש אב, נאָר אַ קליין ביסעל טרויער; פון ראש חודש אב ביז תשעה באב(— אַ ביסעל מעהר טרויער, מ׳עסט שוין נישט קיין פלייש... אין תשעה באב ערשט: דער גרויסער יאָמער... אַלץ רחמנות׳דיג, ישראל זאָל דעם טרויער לייכט דורכקומען.

ווייל „כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאותי״ — ווערענדיג בעשטראָפט דאָפּעלט ווי די זינד — און מדה טובה איז דאָך מעהר פון מדה פורענות, זענען די ימי נחמה דערביבער מעהר ווי דאָפּעלט פון די ימי אבל, וועלכע זענען דריי וואָכען, די ימי נחמה אָבער — זיבען וואָכען — „שב נחמתא״. אין

וואכען נאָך תשעה באב, זענען די הפטרות נישט מענין די סדרה נאָר מענין נחמה. אויך זיי קומען מסודר בהדרגה. וואָס א הפטרה שפּעטער, מעהר נחמה און דערום איז פריהער די הפטרה „עני סוערה" אין פרשת ראה און נאכהער אין פרשת שופטים די הפטרה „אנכי, אנכי הוא מנחמכם". כאָטש די ערשטע איז אין ספר ישעי' נ"ד און די צווייטע פריהער אין נ"א. ווייל אָבער ד הפטרה „אנכי, אנכי הוא מנחמכם", איז מעהר נחמה־דיג. קומט זי שפּעטער (זעה אין תוס' מגילה ל"א ע"ב ד"ה: ראש חודש) די ערשטע נחמה־הפטרה „שוש אשיש" — ווייענדיג די רייכסטע מיט'ן יודישען עתיד, מיט דער יודישער קאָלאָסאַלער גדולה, אָפענ־באר פאר די אויגען פון אלע פעלקער — קומט זי אלוז צום סוף אין פרשת נצבים, אויך אין לעצטען שבת פון יאָהר: דאָ פראָק־לאַמירען מיר, אז סוף כל סוף: למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט... וראו גוים את צדקך וכל מלכים כבודך א. א. וו. צוליב ציון וועל איך נישט שווייגען און צוליב ירושלים נישט רוהען... און פעלקער וועלען זעהן דיין גערעכטיגקייט און אלע מלכים — דיין כבוד. און מיט א נייעם נאָמען פון ג־ט, וועסטו גערופען ווערען; און א שענע קעניגליכע קרוין וועסטו זיין אין ג־טס האנד..." ארויסזאָגענדיג דאָ, אז דאָס אלץ ביז אהער, איז א הקדמה, א הכנה צו דער דאָזיגער גראַנדיעזער גאולת ישראל און זיין גרויסקייט צום סוף.

• • •

די ימים נוראים, נאכהער: סוכות, שמיני עצרת און שמחת תורה. קומען אויך בהדרגה.

אין ראש חודש אלול הייבט מען אָן צובלאָזען שופר. אויסרופענדיג דאמיט תשובה צו סתון. מ'הויבט אָן אלוז מאכען דעם עהרליכען רעליגיעזען בילאַנס... אין דער לעצטער וואָך פאר ראש השנה, שטעהט מען שוין אויף בהשכמה צו סליחות; אין ראש השנה, ווי געוואלטיג איז דעמאָלט דער אימת הדין, מיט א צעבראָכען הארץ בעט מען רחמים אויף א כתיבה וחתימה טובה. ס'קומט יום כפור. ציטערט, פלאטערט יעדעס בעשעפענישי; מ'עסט נישט, מ'טרינקט נישט; מ'טהוט תשובה, מ'וויינט, מ'קלאָגט אויף די זינד פון א גאנץ יאָהר; מ'שרייט, מ'בעט א גאנצען טאָג אויף סליחה, מחילה און כפרה. נאכהער באלד — שוין סוכות, זמן שמחתינו! מ'עסט, מ'טרינקט, מ'פרייט זיך... צום סוף: שמיני עצרת און שמחת תורה — ווי התלהבות'דיג הערשט דעמאָלט די גראנדיעזע שמחה מיט'ן פרעהען זיך מיט דער תורה; מ'עסט, מ'טרינקט, מ'זינגט מ'טאנצט צוזאמען. די יודישע הערצער, פער־בינדען, פערקניפען זיך מיט אהבה ואחוה. שלום וריעות.

• • •

ראש השנה און יום כפור איז יראה — מורא פאר'ן יום הדין. און סוכות—אהבה און שמחה—זמן שמחתנו!

„יראה ברענגט אהבה און שמחה"—זאָגט די ספרות החסידות.

די יראה אין ראש השנה און יום כפור, ברענגט די אהבה און שמחה אין סוכות. און די שמחה אין סוכות, ברענגט נאָך א גרעסערע שמחה אין שמחת תורה.

שמחת תורה, דער לעצטער טאָג פון די ימים נוראים און סוכות. אויך דער סוף פון אלע ימים טובים — שטעלט פאָר פאר אונז, אונזערן יודישען סוף לעתיד במהרה בימינו:

זמירות און ריקודין, בגילה, רינה, דיצה וחדוה:

באהבה, אחוה, שלום, וריעות!

דער קברן

(פ אָ ע מ ע)

ס'איז א פינקס דאָ אין שטעטעל
זענען מעשיות דאָרט פערשריבען, —
מעשיות אלטע, ווי די בלעטער.
ווי די פערעל אויסגעקליבען.

היט איהם אָב די חברה קדושה
ווי אן אוצר גאָר אן אלטען;
ליגט ער טאָקי ביי דעם גבאי
אין דעם קופערט גוט בעהאלטען.

ערב־שבת נאָך דעם עסען
בלעטערט ער דעם אלטען ספר, —
און ער קען אויף איהסעווייניג
יעדען דור און יעדען סופר.

וועלכע האָבען מ'טינט פעראייביגט,
די אלע צרות, פרייד און פיין,
פון א טשינאָוניק ימח־שמו —
ביז, להבדיל, דעם קיינער אליין.

ס'פעהלען אויך נישט אפיקורסים,
וועלכע ליגען נעבען פארקאן —
ווי די איינעל־קעפ בעגראָבען:
ס'איז אן עונש נאָך פעהאן...

ס'וועלען פרשעים זיך פערטראכטען
אין א מוסר וועט זיין דערפון:
„ס'איז דאָס לעבען נאָר א פרוזדור"
זעהט בעצייטענס תשובה טון!

. . . . . .

עס זענען נאָך רייגע בלעטער
אין דעם פינקס געבליבען,
האָט א בחור פון בית־מדרש
א מעשה נורא דאָרט פערשריבען.

שטעלען זיך די האָר קאפּיער
וואָס אמאָל איז פערלאָפען,
אין י"ג אלול, שנת „רעות",
ווען דאָס אומגליק האָט געטראָפען.

•

זאָלען די קינדס־קינדער וויסען
„און ד'דורות וואָס וועלען קומען
„פון שאָלקאפּטיגען אבישלום, —
(אויסגעמעקט זאָל זיין דער נאָמען!)
„וואָס אָנרעדען האָט געלאָזט זיך
„פון זיין ווייב חיה־עטעל.

„אין א מגפה שיער געברענגט
„אויף דעם קליינעם פרומען שטעדטעל.

„ג—ט פון הימעל זיי אונז מוחל!
„שטראָף אונז נישט פאר זיינע זינד!
„פאר'ן בזיון פון דיי מתים:
„ר'האָט זיי אָפּגעצייגען ווי די הינד...

„זאָלען ד'קללות פון דער תוכחה
„פורעניות, שלעג, גרויל און פיין
„פאלען אויף זיין וויסטען קאָפּ! —
הייבט זיך אָן די מעשה. אָמן.

•

עס איז א טרייבער טאָג געווען,
ווי דער שטייגער אין אלול טעג,—
ס'איז דער הימעל אָנגעכמאַרעט
און מיט קאלוזשעס—פול דער וועג.

שפּאנט ר' געציל אויפ'ן בית הקברות
וכט און נישטערט א מצבה,
פלוצים דערוועקט ער א געוואנד,
פון א נייע — ווייסע סובה...

ווערט איהם באלד עפּעס קשה
אין ער קען נישט פערשטעהן,—
איז די ערד צווארפען,
היתכן, וואָס קאָן דאָ זיין?

ס'איז דאָך עפּעס נישט ביים גלייכען
און עס לאָזט איהם נישט צו רוה: —
„מאָך א חקירה ודרישה!"—
רעדט איהם פסדד דאָס הארץ צו.

קומט באלד אָן דער געלער גבאי
און ער ערצעהלט איהם זיין פערדאכט.
— געהט שוין, ס'איז א נארישקייט ר'
עס האָט זיך אייך נאָר אויסגעדאכט.

שפּאנען ביידע אויפ'ן בית־עולם
פלוצים: וואָס זאָל עס בעדייטען:
אלע קברים — איינגעוואָרפען,
ווי די חורבות מיאוס צוטרעטען.

שוין צוואנציג יאהר אין דער חברה
און אזא פאָרפאל נישט געהאט:
רופט מען צו דעם הויכען קברן
מאכט ער זיך גאָר תאמעוואט.

עס ווערט זיין פנים ווייס ווי קאלך—
הייבט ר' איטשע אָן פערשטעהן:
הייסט איהם ברענגען א לאָפּאטע
וויל אבישלום גאָרנישט געהן...

איז ר' געציל אליין זיך מטריח
גראָבט און ס'ציטערט איהם דאָס לייב.
ר'בעט מחילה און פאר שיער נישט:
אָהן סובות ליגט ר' נחמ'ס ווייב...

פון די זקנים'ס רויטע אויגען
האָבען טרעהרען געגומען פליסען —
און אויף דעם גרויסען בזיון,
האָבען זיי קריעה זיך געריסען.

פערשיט דאָס קבר און צום קהל,
נישט געגאנגען נאָר געפלויגען,
און א בשורה גיך צוטראָגען:
„ס'ליגען מתים אָפּגעצייגען!"

שטעלט אייך פאָר די מהומה,
ווי משוגע ווילד געלאָפען—
זענען יודען און אלטע ווייבער,
פון רעם אומגליק וואָס האָט געטראָפען.

יעצט ערשט האָט בית־החיים:
מ'ווערט פון קיילות אזש זאגלישען,
און דער הימעל ווי מיטגעריסען,
האָט מיט טראָפּענס געפרישעט.

ס'איז מיין פעדער נישט בכוח
איבערצוגעבען דאָס געשריי,
בעת ר' נחמן איז אוועקגעפאלען—
מ'האָט געמיינט, ר'איז שוין פערביי!

וויפיל מיה און דאָקטוירים
איז געוואָרען אָנגעשטרענגט,
ביז מען האָט דעם אלטען חלוש
צו די כחות צוריק געבראכט.

כ'וועל נישט מאריך זיין מעהר,
(ס'איז לייכטער אז מען שווייגט)
מ'האָט די מתים זייער רעכט געטאָן
און אין די קברים אריינגעלעגט.

און דער רב האָט א תענית
ארויפגעלעגט אויף דער קהלה;
ס'איז די שול פול געווען
ווי יום־כפור פאר געיילה.

ס'האָבען שווארצע ליכט געברענט
אין העלען־ליכטיגען טאָג;—
ס'וואָלט א שטיין געריהרט געוואָרען
פון געיאָמער און געקלאָג.

נאָך דעם רב'ס טייערען הספד
האָט דער עולם קאפּיטלען אכט
פון דוד'ס תהילים געזאָגט
אין הוכרות געמאכט.

ס'וואָלט דעם עוכר חברה־קצבים
אויף שטיקער צוריסען
זענען דאָך יודען בני־רחמנים:
„מ'עט נישט לאָזען בלוט פערגיסען!"

האָט דער פריסטאוו זיך דערוואוסט
פון אבשלום'ס מיאוס'ן טהאט,—
ר'האָט אין קייטען איהם געבונדען:
„ס'וועט דיר נישט אָבגיין גלאט!.."

יעצט, אז ד'מעשה איז פערשריבען
טו איך ג־ט צו דיר א תפילה:
היט אונז אויף ווייטער פון אומגליקען
אין שיק אונז צו דיין גאולה!

נאום בנימין למשפחת מקוב.

רחל ה.

אבעזוך אין דער ווינער בית יעקב שול

אבא רייכמאן, ווין

איין גאָר איינגעשלאָסענער אינצעלהייסען אבער דער עמסיקלונג אין פאַרשריר פון דער מיט שווערער מיה געגרינדעטער בית־יעקב־שול, אין אנפאנג האָט זיך די

אין ווין א בית יעקב שול? איך האָב געזעהן אין געלעזען, פערשידענע מעלדונגען פון'ם ווינער „בית יעקב" איישונג, וועלכע זענען מונאנדערגעקלעמבע געוואָרען, אין דער יודישער עפענטליכקייט, אין וועלכע עס איז בעקאָנט געמאכט געוואָרען, וועגען לערן־פּראָגראם פון דער שול, וועגען דער צייט פון איינשרייבען שילער אז. א. וו. איך האָב אויך געזעהן מאנכע נאָטיצען אין דער אָרטאָדאָקסישער פּרעסע, דאו עס רעדט זיך וועגען דער בית יעקב בעזעהונג אין ווין. און פונדעסט־וועגען האָט זיך מיר כאין אופן נישט געקאָנט גלייבען, וואָס, ס' האָב איך זיך געטראָכט — פאר קיין! „בית־יעקב" שול איז אין ווין נישט קיין אָרט. עס האָט בי מיר אויסגעזעהן ווי א פאנטאזיע, ווי א לעגענדע, און אז איך האָב דער־האלטען אז'איינלאדונג צו קומען אין דער שול אויף א בעזוך, פערשטעהט זיך דאָס איך בין ווירקליך געווען צופרידען, און איך קאָן איך זאָגען, אז אויף ווי ווייט מיין פאנטאזיע האָט מיר געמאָלען, א „בית יעקב" שול, א שול אין וועלכע עס ווערט ערצויגען אַ יודיש פרויען־דור, וואָס וועט ששאַלצירען מיט'ן יודישקייט, און בלייבען געטרייא ג־ט און זיין תורה, האָט זיך דאָס מיר אין דער פראקטיק, ארויס־געוויזען אלס פיל ערהאבענער און גראנדיעזער.

די שול געפונט זיך, ווי אויך צו להבעיס די שונאי הדת, אין סאמע צענטער פון דער „שטאָט אריינקומענדיג אין דער שול, האָב איך גראד געטראָפען אינמיטן אונטערריכט. אין אַ הצל בעלעוכטען גרויסען צימער, זיצען צעהנדליגער ווינער... אריסטאָקראַטישע, רעליגיעזע מיידלעך, וועלכע הערען אויס מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט, דעם פאר זיי פאַרגעלערטען עגין. אין פערשטען אויגענבליק קאָן איך זיך נישט בעזעהרשען פאר פרייד, הייסט עס אז דאָ אין דיי בעשיידענע צימער־ן ווערט עס וויישער פּסלענס די יודישע אוראַלטע פאָלקס־נשמה, הייסט עס, אז דאָ ווערט ערצויגען אַ יודיש עשרי דור, וועלכעס וועט הויך פראָגען די פאָתן פון'ם יודישען תורה־פאָלק, דעם גרינדער פון דער שול וועלכער ששעהט נעבען מיר, שעפּשעש איך איהם אריין אין אונער, איהר זענט א גליקליכער יוד..

נישט קוקענדיג וואָס איך האָב פּגנעטראָפען פערציג־ציים, ווען עס קומט אין קיין שום שולע פאר וועלכע עס איז למודים, קומען דאָך אין דער בית־יעקב־שול פאר נאָרמאל די שערים פון למודי קודש מען וויל אויף קיין פאָל נישט איבער־ריישען דעם אונטערריכט און אַזאָן אַ ציים זי שפּלערינס אויף הפקר.

עס איז איינינע מעג פאר תשעה־באב, אויף א קלאָרען אופן, ווערט פאר די שילערינס, וועלכע בעשטעהען פון אַ ברויטער טייל שוין דערוואקסענע, עלטערע שילערינס, ערקלערט די בעדייטונג פאר'ן יודענטום פון דעם האָיזען טרויריגען טאָג, וועלכע סבות עס דאָבען געבראַכט מיט זיך פאר'ן יודישען פאָלק אַ וועלכע שרעקליך ביטערע פאָלגען. אין זאָל הערשט אַ טויט שטילקייט, וועגען אַלץ האָבען זיי די יודישע מיידלעך בין אויגען נעוואוסט, אַלעס האָט מען זיי דערצעהלט אין די פרייע שולען וועגען אַ נאַציאָנאַלער מפּלה, וועגען אַ „פערשוועכונג פון'ם יודישען כבוד" און נאָך אַזאַלכע פּ־זאָזען, נאָר איינס האָט מען פאר'זיי פערהוילען, איינס האָט מען פאר זיי נישט אויסגעקלערט, אז שולדיג איג'ם יודישען פאָלקס־חורבן זענען בעזעהן דיי וועלכע האָבען זיך מיט זייערע אנטריאָטגען און אויפסתרונגען כמעט גאָר נישט געטהון אונטערשיידען מיט די וועלכע זענען אויבער יודישע ערציהער און עפּהרער...

דער ענערגישער בית־יעקב־עסקן ר' שלמה טרקעל, גיט מיר בקיצור איבער אייניגע אינטערעסאנטע איינצעלהייטען אבער דער עמסיקלונג און פאַרשריר פון דער מיט שווערער מיה געגרינדעטער בית־יעקב־שול, אין אנפאנג האָט זיך די

דאס ווינדער־ווערק פון א יודישער מוטער

(ביבלישע מיסטעריע)

„...והוא עושה מעיל...״ (שמואל א׳ כ״ח)

...שהי׳ רגיל ללבש מעיל שנא׳ „ומעיל קטן תעשה לו אמר׳ וכמעילו נקבר וכן עפה... (רש״י שם)

רויטע, בלוטיגע זונענפלאַמען האָבען בעגאָסען די וועלט־פלאַקערט—אָבער די אומרוהיגקייט פאַר דעם קומענדיגען פּורט־טיגען אומגליק, האָט זיך שוין געשפּירט אין ישראל׳ס מחנות.

א ביסעל צייט איז נאָך געווען — איז שאול המלך, דער געקרוינטער אָנפיהרער פון די קעמפענדע שבטים, ארומגעלאָפען צווישען די בערג פון גלבוע. פערשידענע פייניגענדיגע מחשבות האָבען איהם פערצווייפעלט און שרעקליך דערציטערט זיין הארץ..

ער געדענקט איצט אויסגעצייכענט! זייט „יענע״ געווען האָט ער נישט קיין מנוחה! דעמאָלט האָט דער נביא איהם דונערדיג געוואָרענט, ער זאָל פיהרען דעם הייליגען קאמף מיט עמלק—מיט דעם עמלק, וואָס האָט אויפגעהויבען זיין האַנד אויף ישראל׳ס אמונה און גרויסקייט—און ווען ער האָט געהאַט די געלעגענהייט צו פערניכטען די זריעות פון׳ם עמלקישען פסירה־לאַנער איז ער פלוצים געוואָרען א „גוטער״ ליבער שלום־מענש...

זייט דעמאָלט פערפאָלגען איהם די שטערען פון׳ם הימעל און עס בונטעווען זיך געגען איהם די יסודות פון דער ערד, דאָס גליק איז פון איהם אויעקגעלאָפן...

איצט וואַנדערט ער דערשראָקען צווישען די בערג און וויל וויסען וואָס וועט זיין זיין סוף...

די זון האָט זיך געגנצליך אראָפּגעלאָזט: שאול האָט פון זיך אראָפּגעוואָרפען די קעניגליכע מלבושים, זיך אָנגעטהון גע־וועהנליכע פּויערישע קליידער און אין דער בעגלייטונג פון צוויי מענשען זיך געלאָזט אין וואלד אריין.

וואָס אמאָל איז אַלץ געוואָרען מעהר פינסטערער און דריקענדער. נאָר אמאָל פלעגט עפּעס אויפגלאַנצען אין דער הויך א שמאָלער שטרייף וואָס האָט מאָמענטענווייז זיך א ביסעל איבערגעצויגען אויף א שטיק הימעל־שטח און ס׳האָט דעמאָלט אויסגעזעהן ווי א שוואַך, ליכטיג אינזעלע צווישען דעם ברייטען, קאָלאָסאַלען, אומפאַנגרייכען ים פון שוואַרצער פינסטערניש...

ענדליך זענען זיי צוגעקומען צו א פעלד פון קברים. א שרעק, א טויטע שטילקייט. איז געלעגען אויף די קברים... שוואַרצער חשכות... נאָר עפּעס א ליכטיגער שיין האָט זיך פון דערווייטענס בעוויזען — האָבען זיי זיך אהין געלאָזט... דאָרט ווייטער א ביסעל איז געווען א כאַטע ווי עס האָט געוואוינט א צויבערער, וועלכע איז ווי מ׳האָט געשמועסט געשטאַנען אין בע־ריהרונג מיט דער גייסטער־וועלט: מיט די טויטע פון די קברים...

א הין. זענען זיי אריין...

זי, די אויספיהרערין פון א פרעמדער געצענדינסט אויף ישראל׳ס הייליגער ערד, איז שוין געוואוינט געווען מיט די מראות: אלע טויטע גייסטער האָבען גלייך אויסגעזעהן...

לכתחילה פלעגט עפּעס קלאָפּען אינ׳ם אויר. אזוי ווי ס׳פלאַטערן פון א פליהענדען פויגעל; דאַן — א שטאַרקער שניי־דענדיגער ווינט־שטוים. נאָכדעם פלעגען שפּרינגען די פענסטערס. אויסגעלאָשען ווערען די ליכט, די גאַנצע כאַטע האָט אָנגעהויבען ציטערן און פון די קברים זענען ארויס קלאַנגען, קלאַנגען, משונה׳דיגע, ווינדערבאַרע קלאַנגען... זי איין פלעגט קיינמאָל נישט הערען קיין שום דייטליכעס — נאָר עפּעס בלויזע קלאַנ־גען, וועמענס קאָנטורען זי האָט קיינמאָל נישט געקאָנט געפינען, מעלאָדיעס פון העט־העט־ווייטע וועלטען, וואָס האָבען אויסגעזעהן ווי קלות פון א שרעקליכען ווינד.

דאַן פלעגט ערשיינען א שוואַרצע געשטאַלט, טיף געבויגען — און פערשעהמטט... ס׳פלעגען דורכגלאַנצען א פּאָר אכזר׳ישע, בייזע, גליהענדיגע פייער־אויגען א מערדערישער אויסדרוק פון א טויטענקאָפּ — נאקעט אָהן קליידער...

זי איז שוין דערמיט געוואוינט געווען...

נאָר איצט האָט זי זיך שטארק געווינדערט:

דער גייסט וואָס איז געקומען צו שאול׳ן — איז געווען איינגעהילט אין א העמדל׳... ס׳ערשטע מאָל אינ׳ם לעבען האָט זי נעזעהן שוועבען א שטאָלצען גייסט אָנגעטהון אין מלבושים... זי האָט איצט (אין געווען די געוועהנליכע פער־שעהמטע נשמות) נישט געזעהן די אנדערע גייסטער, וואָס זענען תמיד געווען נאקעטע נשמות...

וואָס איז דאָס?!

זי האָט נעזעהן דאָס גליהענדיגע פייער פון זיינע אויגען, דעם שרעקליכען אויסדרוק פון זיין פּנים און זיין שוידער אָנ־ווארפענדיגען שפּאַס און עפּעס שטאָלצעס, צאָרנדיגס האָט זיך אדורכגעצויגען דורך זיין איינגעהילטען וויסען לבוש...

זי האָט געהערט אונדייטליכע קלאַנגען פון א געוואַלטיגער ווייסקייט—אָבער דער פערשטעלטער קעניג האָט יאָ געהערט:

— „דער האר איז פון דיר אוועק און ר׳איז דיין פיינד!.. ווייל דו האָסט נישט אויסגעפיהרט זיין הייליגען צאָרן אויפ׳ן פופרישען עמלק! מאָרגען—וועסט דו און דיינע זיהן זיין מיט מיר!..״

פון שמואל דוב מייזלש

שולע געפונען אינ׳ם צוואַנציגסטען בעצירק, וויינ פון יודישען קוואַרטעל, די צאָהל שילערינס האָט דעמאָלט דערגרייכט ביז 60, מיט דער צייט האָט זיך די צאָהל פערגרעסערט און אָנגעהויבען צו שטיינען פון טאָג צו טאָג, האָט מען דאַן אונטער־גענומען א זאַמעל קאַנצע, וועלכע האָט געגעבען גלענצענדע רעזולטאַטען אויפ־ערמעגליכס צו דינגען אינ׳ם צווייטען בעצירק, אויף איינע פון די בעלעבטסטע גאַסען, פריעכטיגע גרוימע לאָקאַלען, א דאַנק וועלכען די צאָהל שילערינס פון דער שולע איז אצטער דערגאַנגען ביז הונדערט ניינציג (כ״ג).

עס הערט געפלאָגט אויס׳ן וויינטער צו עפענען, פאַר די עלטערע שילערינס, פון־צוויי־קורסען, די אינציאַטיוו האָט איבערגענומען, דער צווייטער בית־יעקב עסקן, ה׳ מ. שפּיצער, און עס איז צו האָפען, אז מיט דער אזוי וויכטיגער אונטער־נעמונג, וועט רי צאָהל שילערינס וויינטער פילמאָכיג זיך פערגרעסע־רען.

און הען מען זעהט, ווי, סוחר׳שע רעליגיעזע יוגען, וועלכע האָבען אויף דעם ביטערען סוחרען־טול פרנסה אין דאַך גיט מען אויפ׳ן צייט אין מיזן, פאַר דעם אזוי ערהאָבענעם, און גלייכצייטיג פּאָפּולערען בית־יעקב בעדאַנק, שרייט זיך הייזער אויס: בעגעגנעס זאָלען זיין די הענד, האָט זענען טוסק אין אזא עבודת הקודש!

שאול איז אָנידערגעפאַלען פאַר שרעק — נאָכדעם ווי ער האָט מיט א פערכאַפּטען אָטעם אויסגעהערט דעם שוידערהאַפטען, פערגניכטענדען אָנזאָג פון זיין ענטגילטיגען סוף...

די מכשפה איז אלץ געווען שרעקליך איבערראשט — פון דעם, וואָס זי האָט צום ערשטען מאָל געזעהן א נשמה אין א איינגעהילטען לבוש—נישט נאקעט...

ווען איהרע געסט זענען אוועק— האָט זי זיך ערשט גע־נומען אויפסניי פערטיפען אינ׳ם דאָזיגען ווינדערבאַרען רעטעניש..:

דעם אָנדערן טאָג זענען די וועלדער און די בערג בע־דעקט געווען פון מתים; אויפ׳ן שלאַכט־פעלד, אויפ׳ן בארג גלבע זענען שאול מיט זיינע זיהן געלעגען—טויטע...

די ווילדע האָרדעס פון די פלשתים האָבען געיובעלט אויף ישראל׳ס אומגליק פון זייערע געשרייען האָט אָפּגעענטפערט דאָס עכאָ פון די בערג. אין דער הויך האָט געשיינט א בלו־טיגע זונען־קוגעל, וואָס האָט געשליידערט רויטע פאַסען...

אָבער ווייס־ווייס נעבען קברים, איז אין איהר כאַטע אלץ געזעסען די „בעלת אוב״ און נישט געקאָנט געפינען די שפּו־רען פון א ענטפער אויף איהר ווינדער...

•

אין די זעלבע מינוטען האָט אין דער ליכטיגער וועלט פון׳ם הערליכבטען גלאַנץ געשוועבט דער גייסט פון׳ם נביא. „דאָ״ איז געווען א וועלט פון לויטערע איינהייט, אָהן דעם פאַרבענגעמיש פון שנויים — איינגקייט... „אמאָל״ איז גע־האָט דער גייסט אראָפּגענידערט אין עפּיס א טיפער, טיף, טיפער וועלט. ווי ער איז געוואָרען איינגעקערקערט אין א גראָבען, חומרישען שטאָף: דאָרט האָבען זיך ארום איהם אויס־געשפּרייט חלוקים, ענדערונגען און צעריסענע קאָליערען פון פערשידענע געשעהענישען: „יענע״ האָט געהייסען „צייט״... פון „דאָרטען״ פלעגען די גייסטער — נאָכדעם ווי זיי האָבען זיך בעפרייט פון „יענע״ גשמיותדיגע שקלאַפעריי — צוריקקומען נאקעט...

אָבער שמואל הנביא האָט אין יענער זינדיגער וועלט געטאָט א מאַמע, וואָס האָט זיין צייט געהייליגט און אויסגע־פולט מיט דערהויבענע, גלטיכע מצות ומעשים טובים און געלייטערט זי אין יסורים פון א ריינער, הייליגער ליבשאַפט — אָט יענע הייליגע צייט איז דאַדורך געוואָרען אלבוש פאַר דער רוחניסער איביגקייט פון זיין נשמה...

•

פערטיפט איז זי געבליבען די מכשפה פאַר איהר ווינדער: זי, וועלכע פלעגט תמיד זעהן נאָקעטע, פערשעהמטע נשמות — האָט נעכטען געזעהן שוועבען אויס דער שעהנער וועלט פון אייביגקייט א גייסט אין א לבוש, ארומגערינגעלט פון שאָלצען, הערליכסטען גלאַנץ.

ווי אזוי האָט זי די פרעמדע טאָכטער, געקאָנט פער־שטעהן דאָס ווינדער־ווערק פון א יודישער מוטער וואָס האָט דעם אייביגען גייסט פון איהר זוהן איינגעהילט אין א הערליכען לבוש פון א שעהנער צייט?!.

אין דער „יהודית״ קאַלאַניע

(איינדרוקען פון א בעזוך)

ס׳איז א שעהנער טאָג געווען, די זון האָט זיך מיט איהר גאַנצער פראַכט בעוויזען, מילד געשיינט, לאַנגע רייהען פעלדער, בוימער האָבען זיך בכדר געצויגען. אראָפּגעהענדיג פון בארג האָב איך זיך געפרעגט דעם וועג צו דער קאָלאָניע.

וואוהין? — האָט איינער אויסגעשריגען — אין דער קאָלאָניע פון די בית־יעקב־קינדער? דאָרט גלייך! אָך ווי שטהן דאָרט אין, ווי שטהן!...

כ׳האָב איהם קיין דאַנק נישט געגעבען, וועדער האָט מיר אויסגעפעהלט אין איהם צו דאַנקען, כ׳בין פשוט געריהרט געוואָרען פון זיינע ווערטער, די ווערטער „ווי שטהן, ווי שטהן״ האָבען מיך אין אלעמען געמאַכט פערגעסען...

מונדערווייסענס האָב איך בעמערקט א פערשידען־פאַרבינען פראַנסאָפאַנס מיט נרויסע קרוט־לבנה־אותיות — זומער קאָלאָניע פון „יהודית״ (אנדת ישראל).

קומענדיג נאָהנס האָבען צו מיינע אויערען דערגרייכט האַלבע אָפּגעהאַקטע ווערטער, א קולות געוויבעל, אין תחילה האָב איך געמיינט, אז ס׳איז עפּעס א שמועס צווישען זיך. ניין! לסון קודש׳דיגע ווערטער האָב איך געהערט, „על ישראל עמיך, על ירושלים עיריך, ובני ירושלים״ דאָס האָבען זיי געבענטשט נאָכ׳ן צווייטען פריהשטיק; כ׳האָב זיך געפרעגט וואָס בײ מיין ערשטען פריהשטיק אין דער קאָלאָניע האָב איך דערהויבע ווערטער געהערט.

נאָכ׳ן בענשען האָבען זיך די קינדער אויסגעשפּרייט פון די טישען אין פרייס אין דער וויליג זיך שפּילען מיט פערשידענע שפּילצייגען.

כ׳האָב אָבגעהערט די קינדערלעך, מיט שפּליכע טעג צוריק האָב איך זיי געזעהן, בלייכע פנים׳לעך אָהן א צייכען פון בלוט, מיידע הבלב פערלאָשענע אויגעלעך האָבען האָבען געקוקט אזוי רחמנות׳דיג, און היינט? אזוי לעבעדיג שאָנענדיג שיינענדיג, אויסגעלייטערטע פנים׳לעך פרעה׳ליכע אויגען, שפּילען זיך זיי אזוי זאָרגלאָז, טוליען און לאַכען זיך ביי דער קאָלאָניע לייטערען וועלכע צערשעלט און שמייכעלט צו זיי אין די קינדער וואָקסען אויס פון פרייד.

איך פרעג: איין מיידעלע: נו, ווי פיהלסטו זיך? איז גוט דאָ צו זיין? — יאָ, ס׳איז מיר אזוי גוט, אזוי וואוהל, זאָגט דאָרט מיין מאַמעשי אז ס׳איז מיר גוט...

מעהר האָט זי נישט געריידט, טרעפהרען זענען איהר אין דיר אויגען נעשטאַנען, זי איז אינגאַנצען געריהרט געווען.

דערווייסענדיג זיך איהר נאָכמען האָב איך איהר ווייטען פערשטאַנען, כ׳האָב זיך דערמאָנט וועגן איך האָב אַלס טעקעטאַר פון „יהודית״ פערשריבען די קינדער אויף דער קאָלאָניע, איז איהר מוטער נעקומען, א אָרימע אַלמנה וואוינט אין א קעלער שטוב, נעהרט זיך פון דעם בידנעס גאַסען הנדעל און זי האָט נעבעטען צו פערשריבען איהר קינד אין דער קאָלאָניע, זי וויל איהר קינד זאָל א יודישע זיין און דאָס קינד איז אזוי שעהן, דאָר אין מאָנער הויס און׳ביין, זי האָט מורא אז ס׳זאָל חליליה נישט קראַנק ווערען און אין איהר שטוב איז נישטאָ קיין ברעקעל לעפס, קיין צייכען פון א זונען־שטראַהל און כמעט אומזיסט איז דאָס קינד געבאָהרען אין דער קאָלאָניע. נו איז א חיוהס דאָס ווייזען פון אזא קינד, אז מען דערמאָנט איהר די היים איהרע?...

בעת די קינדער שפּילען זיך אין וואַלד, האָב איך זיך בעקענט מיט דער קאָלאָניע[אין אַלע איהרע איינריכטונגען.

די קאָלאָניע נעמט ארום 3 גרויסע זונניגע צימערן מיט א קיך און א ווערענדע, — א פרעכטיגע פאַנאַרעמע איז ארום דער וויליע, די שטובען זענען אויסגעצייכנט מיט פיינע בעפּיצונגען וואָס די קינדער מאַכען אין זייער שפּילצייטיגע צייט. זויבער ריין זענען די שטובען, מיט א פיינעם עסטעטישען געשמאַק זענען אויסגעשמעקט אַלע איינריכטונגען און דאָס אַלץ מאַכט א אומאָנענען אינגרוק.

דעם אויפזעהר ה׳ ציגעלמאַן הערלכער פיהרט אָן מיט דער קאָלאָניע־בעקעסטיגונג גיט מיר איבער פערשידענע פרטים אז די קאָלאָניע ווערט בעפיהרט אויפ׳ן בעסטען אופן, די בעקעסטיגונג אין זעהר א געהויבענע, און געשמאַקפולע, די קינדער בעקומען 5 מאָל אין טאָג צו עסען פון די בעסטע און נערהאַפטעסטע מאַכלים.

(סוף אויף זייט 17)

ים־מיניאטורען / וו. לייכטער

תל־אביב.

לעבעדיגע שטיינער.

שטיין — נישט בעזעגליכקייט, אונטערגעהאקט ענערגיע.

שטיין — ווייזער אין דערערד אריין.

האב'ך בטבע פיינט שטיין.

נאָר אינ'ם גריכישען ארכיפעלאג האב'ך בעקומען פאר שטיין דרך־ארץ. דערזעהן, ווי פעלזען שפארען מיט כח פון ים־טיפקייט; פעלזען פאר־בערד־יגטע, וואָס האָבען פנים און שטערן־קנייטשען פון אייביגען קלעהרען, מיט א ריינע משטאל־פארב פון גינג־גאָלד (זונען־שטראהלען פלעכטען זיך נעסטען אויף די דאָזיגע שטיינער); פעלזען, וואָס ווארפען אראָפּ פון זיך זייער אש־אויסגעלאָשענהייט און ווערען א טייל פון וועלט־בעשטימונג, וועלט־זיין און וועלט־פריד:

— לעבעדיגע שטיינער...

אזאָ־כע שטיינער דארף מען אויקשטעלען אלס דער „אינבע־קאנטער בעקאנטער" אויף אלע וועגען פון מענשען־וואנדערונג, צו ווערען זייער שפיגעל און מאָנער.

•

און אפשר טאקי האָבען די העלעגען פארשטאנען איינצוואפען אין זיך די ווינטען און דאָס רופען פון די צעשאָטענע פעלזען, ארבעט אין די געגאיטע וואכערן — זיבען מאָל שטארק אייער כח — לעבעדיגע שטיינער!

מיניאטור.

פארהאן מענשען, ווערען זיי פערכאפט און איבעררעשט, נאָר פון גרויסעס. גרויסעס ווירקט. אינגנדליכקייט אין שטח, אונ־ענדליכקייט אין טיפקייט. דערפאר שטעהן זיי פערגאפט פאר דעם בריייקייט פון ים פאר דעם כ־זומרשט שטארקען אין איהם, דאָס ענדע ציל פון זייער לעבען אין גרויסקייט.

דערפאר זוכען זיי, די דאָזיגע לייט (אויב נאָר זיי זוכען באמת), א גאָט, וואָס ער גלישט זיך ארויס פונ'ם אומפאנג פון וועלטס מאָס.

מיך ווידער — ארט נישט סוד,

גרויסעס דערפיהרט מיך סוף־סוף צו קליינעס. דוקא צום אויפ־געלעזענעס מאטעמאטיש־געאָמעטרישען פונקט. אויב יעצט גרויס — טאָ וואָס איז עס געווען פריהער?

— דער פונקט!

(אלץ וואקסט, וואקסט אויס, וואקסט זיך איבער...)

— די אקס פון וועלט איז — מיניאטור.

דערפאר פארנעם איך נישט וועלט אין זיין אָפּגעדעקטקייט, אויפגעבלאָזענהייט, צעיאָדערקייט. צמצום נעמט מיך ביי דעם זיבעטען ריפ.

ג—ט איז צמצום — דערפאר שטעה'ך פאר איהם מיט לייב־און־לעבען געבויגען.

קריגס־שיפען.

די פאסאזשירען ביגען זיך אריבער דעם באָרט. מען שטעלט אָן די בינאָקלאָס. און מען קוקט פערגאפט:

— קריגס־שיפען!...

מאכט שווימט פארביי. הערשונג. בעהערשונג. שוואונג. און עס וויקעלט זיך דער־בריטישער פאָהן.

וויסט, שלאנקע פאנצער־מעוועס. שטורם און שטח זענען זייערע בעגלייטערס: דער ים — זייער צימבעל, אויף וועלכען מאכט שפילט אויס איהר מארש צו פעלקער־אינטערטעניגקייט. שטיל און בהרחבה'דיג שניידען זיי איין אין די וואסערן, גליטשענדיג און שפיל־ענדיג זיך.

אויסגעפלאָכטען אין אלאנגע רייהע, געקייטעלט ווי דער מיידע־לישער צאָפּ — פארשטעלען זיי פארן שונא דעם וועג.

דאָס ווייסקייט מאכט זיי אומשולדיג. ווי די פלה אין איהר חופה קלייד.

אָבער אונטער דעם דאָזיגען, כלומרשט, אונשולדיגען ווייסקייט, בעהאלט זיך די גרעסטע מאָס פארבערעערישקייט.

— עס ברומט דער לייב... (מען סטראשעט א וועלט) און מען שפילט זיך אויף דער סטרונע פונ'ם טאָג־טעגליכען גראָהען מענש...

דעם מענש, וואָס עס שרעקט אידם אפילו דער סקריפּ פון טהיר...

דעם מענש, וואָס מ'האָט יאָהרענלאנג, יאָהרצעהנדליג, געמוטשעט, דרעסירט... און עס וועקט זיך ביים דאָזיגען מענש דאָס איינגע־באקענהייט פון געוועזענע און האלב־פערגעסענע מלחמה־יאָהרען, און ער ווערט פערכאפט פון דיסציפלין, וואָס קריגס־שיפען פערמאָגען:

— אוי! קריגס־שיפען...

ים.

אויב מוזיק איז וואונדערט, טא שאפט ים די גרעסטע מוזיק.

די וואלען, זיי זענען דאָס די קלאווישען און דער ווינט — די ווירטואוז־פינגער.

טעג און נעכט האָב איך זיך צוגעהערט צו זיינע טענער. און נישט געהערט קיין איבערגע'חזר'טען קלאנג. תמיד נייע. נייע און נייע, ווייכע, ווי סאמעט ווי דער גרעט פון דער מאמע. און שילענדיג ווי זייד. ווי שטערן אויפן שבת־צו־נאכט הימעל; קלאנגען לאנגע, זיך פלעכטענדיג, ווי געגאָסענער האָניג; קלאנגען שנעל איבערגעהאקט, ווי קוועק־זילבער, און ווארמע, ווי דרעמעלדיגע זונען־שטראהלען אויף ראָזע געפארבט.

און אמאָל פלוצים צעשאָקעלט זיך דער ים, און ער שפילט אויף די גרויסע סימפאָניע פון אונענדליכען אונענדליכקייט.

ער צערייזט שטורמיש זיין גרויזע — ווי בעטהאָווענס צעשויבער־טער קאָפּ — און מאכט אונטערטעניג זיך — צו זיך אליין...

און ראנגעלט זיך מיט זיך אליין.

און וועלט ארום שווייגט.

און וועלט ארום איז שטום.

•

מיט ים־מאָס קאָן מענש נישט מעסטען, נישט מעהר, ווי אָס לפנים דערהייבט ער דעם מענש פון ערדישען, ממילא פיהלט זיך פריידייס...

דער ים־זיין מאכט איז אינ'איבערנאטירלכע. דערפאר האָט ים נישט קיין געמיינזאמעס מיט מענש. דער ים האָט נישט אויף זיך די קלעה, ווי די ערד. אנדערע כחות רעגירען מיט איהם. און דערפאר איז זיין תפלה צום רבונו העולם אונז נישט קיין פערשטענדליכע. די תפלה — זי איז זעהר אסובטעלע, געוועבט פון לויטער שמות. יעדער קלאנג — א קרוין צום כסא הכבוד. און יעדעס זשומען — א גוטער מלאך.

וועגען וואָס מען דארף רעדען...

(סוף פון זייט 7)

שאפט. ווייל עס בייסען זיך פיהרער אן נישט מאָסען (און יחידים בייסען זיך ראשיגער ווי די מאָסע), און יעדער נייער פיהרער אימפּט איין נייע בלוטען (ס'קאָן זיי אפילו שטארק וואַ־סערדיגע, שיטערע...)

און עס שאפט זיך ממילא דער אימפּולס צו טהואונג. און דערפאר דער פרומער יוד — שטעהט ער על־פי־רוב אין אנ'אונבע־וועגלוכער פאָזע, אָדער אין אנ'אויפגעצוואונענער פאָזע פון פארטשרט. ווייל איהם קומט שווער אָן, דאָס ארויסבעקומען פון זיך דעם פיהרער, וועלכער זאָל איהם פיהרען (און מאסען בעווענען זיך לאנ'זאמער פון יחידים). און ווען פון איין זייט איז אזא ענטוויקלונגס פראָצעס א חסרון לגבי דעם טראַדיציאָ־נעלען יידענטום, האָט ער אָבער די גרויסע, אונ'שאצבארער מעלה, וואָס ביי לאנגזאמען אויפוויקלען זיך פון כחות, זענען זיי מעהר לייסטונגס־פעהיג, אין דער בנין סטאבילער, גרונדלי־כער. מאָנומענטאלער.)

מיר האָבען, אלזאָ, אויך דיפערענצען אין דער אויפ־פאסונגס־פסיכיק, זי זיפ־שיאטקע אין נישט פאר ביידע די זעלבע...

7.

און ווען כ'שלאָג פאָר פון אין זייט פאָזיטיווער שטעלונג, מיין אויך ווידער נישט פון דער צווייטער צייט — מיט'ן בוים מאכען די דיפערענציירונג פונ'ם דענקונגס־סיסטעם — צו ליגען שטיינער אויפן וועג צו דער דאָזיגער שטעלונג.

אדרבא, דאדורך ווילן נאָר ארויסבעקומען אויף דער שיין דאָס מ'מ'ע געוויקעלטע אינ'ם יודישען געמיינעכץ.

— אוי זעהט אויס דאָס פארקריפּלונג מיט אלע זיינע וואונדען אין נאָ־אין נעם און מאך עס וואקסען צום גוטען!..

לאָמיר רעדען אָפען. צוויי אָרגאניזאציעס: אגודת ישראל און די צייניסטישע אָרגאניזאציע. צוויי אויסגעווהלטע און אויס־דערוועהלטע קערפּערס־פעטען, אינערהיב פיהלען ביידע, אז עס מוזען אריינגעבלאָזען ווערען נייע ווינטען אין יודישען פאָלק. סיי אזאָלכע אין סיי אזאָלכע. און, אז דער וועג פיהרט דורך ארץ ישראל! ארץ ישראל איז דער ווענטילאטאָר, איז די כללי־ישראל־בערשט פארן אָנגעזאמעלטען יודישען שטוק.

טאָ וואָלט אפשר דרינגענד נוטיג געווען צו רעדען מכח דעם!...

אין נאָך ווי גרויס איז דערצו דאָס וועהטאָג — אז ביידע אָרגאניזאציעס ווייסען דערפון... אָט אָ דערפון... און איינער לייקענט נישט, דעם צווייטען...

— צי וואָלט טאקי נישט גלייך געווען, אז ביידע זאָלען אָנגעהמען דערצו געענזייטיגע שטעלונג?

שטעלונג צו גלות־פאָליטיק, שטעלונג צו יודישער איגענץ. אָבער קודם־כל שטעלונג צום אויסערליכען אין אינערליכען ארץ ישראל לעבען. און דאביי נישט צו פערגעסען שטעלונג צו זיך אליין — אלס מענש צו מענש!

8.

יודען קומען זיך צענויך אין אניי (אנ'אלס) לאנד. אלע האָבען איין און די זעלבע פרימיטיווע פאָדערונגען בונגע עקזיסטענץ, אין דאָך־דאָך־רייסט מען זיך... און נישט נאָר מאמינים מיט נישט־מאמינים, נאָר מאמינים מיט מאמינים. און מען בענוגענט זיך נישט, וואָס די צאנקעריי קומט פאָר צו־שען די אייגענע ווענט. ניין, מען טראָגט ארויס די „שמוציגע וועש" אינ'ם יודישען וועלט־יריד...

— נאָס, זעהט!

איהר יודען פון חוץ־לארץ, וואָס דאגות פרעסען אייערע הערצער און מוחות, וואָס שעיבוד נאָגט אייערע מארכען — איהר קאָנט אייך נישט ארומאָהלען, ווי קארליקאוואטע. ווי הוקער־דיג, ווי קרום לאָם דאָס אלץ זעהט אויס. עס טראָגט זיך דער ריח אין אלע ווינקעלען.

כ'בין זוכער, אז דער יודיש אָרטאָדאָקסישער ישוב אין ארי'ווען זיך חילה אין גאנצען צעפאלען ווי שטויב־אויב מיר'ן נישט אָנגעהמען א פנים פון וועלט־מענשען. אלס יודען שומרי תורה. דאָס וואָרט ווילט דארף מען אריינשטעלען אינ'ם ווערטער־בוך פון יעדעס יור א מאמין, כדי צו ווערען מענשען, וואָס האָבען צו זאָרגען נישט נאָר פאר זיך, נאָר אויך פאר ווילט, פריען זיך מיט וועלט־שמחה און טרויערען אויף וועלט־אומגליק.

9.

עס איז קלאָר ווי דער טאָג: אריי וועט נאָר קאָ־נען אויפגעבויט און אויסגעבויט ווערען מיט בשותפות'דיגע כחות. אין אי'ן זענען פעראינטערעסירט די יודען פון גאָרער וועלט. ווי נעמען אין אכט איהר פאָליטיש, פינאנסיעל און אידעאל לעבען. נאָר — מעשה שטן — האָבען זיך די יודישע פיהרער (מיר האָבען אהן א צאָהל פיהרער...), בעוואוסט צו טאקי אינבעוואוסט, געמאכט פונ'ם דאָזיגען קליינעס לאנד מיט איהרע קליין־גרויסע מענשען אלס באלעם פאר זייער קליין קעפעלדיגען שפיל, אלס מאָס צו זייערע נישט ערגרייכבארע דערגרייכונגען.

אגודת ישראל ווארפט פאָר די צייניסטען אנטי־רעליגיעז־קייט אין זייער פאָרשריט אין דאן דעם נישט פערגעבבארען פעהלער בנוגע דאָס אויסבלאָזען די באלאנ־דעקלעראציע, וואָס האָט זיך נאָך ביז היינט נישט פערווירקליכט. ווידער די צייניסטען ווארפען פאָר די אגודת ישראל טהעאָקראטיע, צוריק־געשטאנענהייט א.ו.וו. וואָס האָבען שוין פערלוירען זייער עכטען קלאנג.

און מען שפארט זיך און מען אמפערט זיך ארום דעם. וואס עס הייסט גלות־שפראָצונג: קאמפראָמיס, צי סעפעראטיזם?

אָבער דערביי מאכט מען זיך אין גאנצען פערגעסטען, אז עס איז א ווערטער־שפיל. א שפיל און נישט מעהר.

מען פערגעסט, אז

— לעבען —

שטעהט אויפ'ן סדר־היום.

נישט אלעמאָל איז גוט קאָמפּראָמיס צי סעפעראטיזם. א מאָל איז פערקעהרט.

10.

ארצט, געפונען מיר זיך ערב דער צווייטער כנסי' גדולה און בלי־ספק וועט דאָס אַרטאָדאָקסישע יודענטום דורך זיין גע־וועהלטען קאָנגרעס נעמען שטעלונג טאקי צו די אלע פראגען די פראָבלעמען פון כלל ישראל און צווישען זיי די הארבע שאלה פון ארץ־ישראל־אויפבוי וועט בלי־ספק ערנסט, בכובד ראש ארומגערעדט ווערען און זאָל־ושע מצד דער „אגודת ישראל" קומען דער אויסדרוק פון אמת'ער חבת הארץ. בכדי טאקי צו פערהיטען ארץ־ישראל פון די מכשולים וואָס מעהרען זיך דאָר־טען אלץ מעהר פאָר'ן גייסט פון ישראל סבא.

ים־מיניאטורעז / וו. לייכטער

תל־אביב.

לעבעדיגע שטיינער.

שטיין — נישט בעזעלליכקייט, אונטערגעהאקטע ענערגיע.

שטיין — ווייזט אין דערד אריין.

האָב'ך בטבע פיינט שטיין,

נאָר אינ'ם גריכישען ארכיפעלאג האָב'ך בעקומען פאר שטיין דרך־ארץ. דערזעהן. ווי פעלזען שפארען מיט כח פון ים־טיפקייט, פעלזען פאר'בערד'יגטע, וואָס האָבען פנים און שטערן־קנייטשען פון אייביגען קלעהרען, מיט א ריינע מעטאל־פארב פון גינג־גאָלד (זונען־שטראהלען פלעכטען זיך נעסטען אויף די דאָזיגע שטיינער); פעלזען, וואָס ווארפען אראָפּ פון זיך זייער אש־אויסגעלאָשענהייט און ווערען א טייל פון וועלט־בעשט־מונג, וועלט־זיין און וועלט־פריד:

— לעבעדיגע שטיינער...

אזאָלכע שטיינער דארף מען אויסקשטעלען אלס דער „אונבע־קאנטער בעקאנטער" אויף אלע וועגען פון מענשען־וואנדערונג, צו ווערען זייער שפיגעל און מאָגער.

•

און אפשר טאקי האָבען די העלענען פארשטאנען איינצוזאפען אין זיך די ווינטען און דאָס רופען פון די צעשאָטענע פעלזען־ארבעס אין די ענעאשע וואסערן; — זיבען מאָל שטארק אייער כח — לעבעדיגע שטיינער!

מיניאטור.

פארהאן מענשען, ווערען זיי פערכאפט און איבערראשט, נאָר פון גרויסעס. גרויסע ווירקט. אינענדריכקייט אין שטה, אונ־ענדל־כקייט אין טיפקייט. דערפאר ששעהן זיי פערגאפט פאר דעם ברייטקייט פון ים פאר דעם כ'רומרשט שטארקען אין אייהם.

דאָס ענדע ציל פון זייער לעבען איז גרויסקייט.

דערפאר זוכען זיי, די דאָזיגע לייט (אויב נאָר זיי זוכען באמת), אַ גאָט, וואָס ער גלישט זיך ארויס פונ'ם אומפאנג פון וועלטס מאָס.

מיך ווידער—ארט נישט סוד,

גרויסעס דערפיהרט מיך סוף־סוף צו קליינעס. דוקא צום אויס־געלעזענעס מאטעמאטיש־געאָמעטרישען פונקט. אויב יעצט גרויס

—טאָ וואָס איז עס געווען פריהער?

— דער פונקט!

(אלץ וואקסט, וואקסט אויס, וואקסט זיך איבער...)

— די אקס פון וועלט איז — מיניאטור.

דערפאר פארנעם איך נישט וועלט אין זיין אָפּגעדעקטקייט, אויפגעבלאָזענהייט, צעיאָדערקייט. צמצום נעמט מיך ביי דעם זיבעטען ריפּ.

ג—ט איז צמצום — דערפאר שטעה'ך פאר איהם מיט לייב־און־לעבען געבוגען.

קריגס־שיפען.

די פאסאזשירען בייגען זיך אריבער דעם באָרט. מען שטעלט אָן די ביינאָקלאָס. און מען קוקט פערגאפט:

— קריגס־שיפען!...

מאכט שווימט פארביי. הערשונג. בעהערשונג. שוואונג. און עס וויקעלט זיך דער בריטישער פאָהן.

ווייסע, שלאנקע פאנצער־משועס. שטורם און שטה זענען זייערע בעגלייטערס. דער ים — זייער צימבעל. אויף וועלכען מאכט שפילט אויס איהר מארש צו פעלקער־אינטערעסענגיקייט. שטיל און בהרחבה'דיג שנייידען זיי איין אין די וואסערן, גלישטענדיג און שפילענדיג זיך.

אויסגעפלאָכטען אין אלאנגע רייהע. געקייטעלט ווי דער מיידע־

לישער צאָפּ — פארשטעלען זיי פאר'ן שונא דעם וועג.

דאָס ווייסקייט מאכט זיי אומשולדיג. ווי די כלה אין איהר חופה קלייד.

אָבער אונטער דעם דאָזיגען. כ'רומרשט. אונשולדיגען ווייסקייט,

בעהאלט זיך די גרעסטע מאָס פארבעכערישקייט.

— עס ברומט דער לייב... (מען סטראשעט א וועלט) און מען

שפילט זיך אויף דער סטרונע פונ'ם טאָג־טעגליכען גראָהען מענש...

דעם מענש, וואָס עס שרעקט אהם אפילו דער סקריפּ פון טהיר...

דעם מענש, וואָס מ'האָט אָהרענלאנג, יאָהרצעהנדליג, געמוטשעט,

דערשיט... און עס ווקט זיך ביים דאָזיגען מענש דאָס איינגע־

באקענהייט פון געוועזענע און האלב־פערגעסענע מלחמה־יאָהרען,

און ער ווערט פערכאפט פון דיסציפּלין, וואָס קריגס־שיפען

פערמאָגען:

— אוי! קריגס־שיפען...

ים.

אויב מוזיק איז וואונדער, טא שאפט ים די גרעסטע מוזיק.

די וואלען, זיי זענען דאָס די קלאווישען און דער ווינט — די

ווירטואוז־פינגער.

טעג און נעכט האָב איך זיך צוגעהערט צו זיינע טענער. און

נישט געהערט קיין איבערגעשחזר־טען קלאנג. תמיד נייע. נייע און

נייע. ווייכע. ווי סאמעט ווי דער גרעט פון דער מאמע. און

שילענדיגע ווי זייד. ווי שטערן אויפן שבת־צו־נאכט הימעל,

קלאנגען לאנגע. זיך פלעכטענדיג. ווי געגאָסענער האָנינ; קלאנגען

שנעל איבערגעהאקעט. ווי קוועק־זילבער, און ווארימע, ווי

דרעמעלדיגע זונען־שטראהלען אויף ראָזע געפארבט.

און אמאָל פלוצים צעשאָקעלט זיך דער ים. און ער שפילט אויף

די גרויסע סימפאָניע פון אונענדליכען אונענדליכקייט.

ער צעלאָזט שטורמיש זיין גרויזע — ווי בעטהאָווענס צעשויבער־

טער קאָפּ — און מאכט אונטערשטענג זיך — צו זיך אליין...

און ראנגעלט זיך מיט זיך אליין.

און וועלט ארום שווייגט.

און וועלט ארום איז שטום.

•

מיט ים־מאָס קאָן מענש נישט מעסטען, נישט מעהר, ווי מאָס לפנים

דערהייבט ער דעם מענש פון ערדישען, ממילא פיהלט זיך

פרייהייט...

דער ים—זיין מאכט איז אנ'איבערנאטירליכע. דערפאר האָט ים

נישט קיין געמיינזאמעס מיט מענש. דער ים האָט נישט אויף

זיך די קלאה, ווי די ערד. אנדערע כחות רעגירען מיט איהם.

און דערפאר איז זיין תפלה צום רבונו העולם אונז נישט קיין

פערשטענדליכע. די תפלה — זי איז זעהר א סובטעלע, געוועבט

פון לויטער שמיות. יעדער קלאנג—א קרוין צום כסא הכבוד. און

יעדעס זשומען—א גוטער מלאך.

וועגען וואָס מען דארף רעדען...

(סוף פון. זייט 7)

שאפט. ווייל עס ביישען זיך פיהרער און נישט מאסען (און

יחידים ביישען זיך ראשיגער ווי די מאסע), און יעדער נייער

פיהרער אימפּט איין נייע בלוטען (ס'קאָן זיי אפילו שטארק וואו־

סערדיגע, שיטערע...)

און עס שאפט זיך ממילא דער אימפּולס צו טהואונג. און

דערפאר דער פרומער יוד—שטעהט ער על־פי־רוב אין אנ'אונבע־

וועגלעכער פאָזע, אָדער אין אנ'אויפגעצוואונענער פאָזע פון

פארשטרט. ווייל איהם קומט שווער אָן, דאָס ארויסבעקומען

פון זיך דעם פיהרער, וועלכער זאָל איהם פיהרען (און מאסען

בעוועגען זיך לאנגזאמער פון יחידים). און ווען פון איין זייט

איז אזא ענטוויקלונגס פראָצעס א חסרון לגבי דעם טראַדיציאָ־

נעלעם יודענטום, האָט ער אָבער די גרויסע, אונשאצבארער

מעדה, וואָס ביי ראנגזאמען איפּוילקלען זיך פון כחות, זענען

זיי מעהר לייסטונגס־פעהיג, אין דער בנין טאבילער, גרונדלי־

כער. מאָנומענטאלער.)

מיר האָבען, אלזאָ, איך דיפערענצען אין דער איפּ־

פאסונגס־פסיכיק. זי זיפ־שיאטקע איז נישט פאר ביידע די

זעלבע...

7.

און ווען כ'שראָג פאָר פון איין זייט פאָזיטיווער

שטעלונג, מיין איך ווידער נישט פון דער צווייטער צייט

—מיט'ן בוים מאכען די דיפערענצירונג פונ'ם דענקונגס־סיסטעם

—צו לייגען שטיינער אויפן וועג צו דער דאָזיגער שטעלונג.

אדרבא. דאדורך וויל'ך נאָר ארויסבעקומען אויף דער שיין

דאָס מ'מ'ע געוויקלטע אינ'ם יודישען געמוטעכן.

— אזוי זעהט אויס דאָס פארקריפּלונג מיט אלע זיינע

וואונדען אין נאָ־אין נעם און מאך עס וואקסען צום גוטען..

לאָמיר רעדען אָפען. צוויי אָרגאניזאציעס: אגודת ישראל

און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע. צוויי אויסגעוועהלטע און אויס־

דערוועהלטע קרפּערשפּטען, איינעריך פיהלען ביידע. און עס

מוזען ארייגגעבראָזען ווערען נייע ווינטען אין יודישען פאָלק.

סי איז אזאָלכע אין סי איז אזאָלכע. און, אז דער וועג פיהרט דורך

ארץ ישראל! ארץ ישראל איז דער ווענטילאטאָר, איז די כללי־

ישראל־בערשט פארן אָנגעזאמעלטען יודישען שטאָט.

טאָ וואָלט אפשר דרינגענד נוטיג געווען צו רעדען מכח

דעם...

אין נאָך ווי גרויס איז דערצו דאָס וועהטאָג, —אז ביידע

אָרגאניזאציעס ווייסען דערפון... אָט אָ דערפון... און איינער

ליקענט נישט. דעם צווייטען...

— צי וואָלט טאקי נישט גלייך געווען, אז ביידע זאָלען

אָננעהמען דערצו געגענזייטיגע שטעלונג?

שטעלונג צו גלות־פאָליטיק, שטעלונג צו יודישער אינען.

אָבער קודם־כל שטעלונג צום אויסערליכען אין אינערליכען

ארץ ישראל לעבען. און דאביי נישט צו פערגעסען שטעלונג

צו זיך אליין—אלס מענש צו מענש!

8.

יודען קומען זיך צענויף אין אניי (אנ'אלס) לאגר. אלע

האָבען איין און די זעלבע פרימיטיווע פאָדערונגען בנוגע

עקזיסטענץ. און דאָך—דייסט מען זיך... און נישט נאָר

מאמינים מיט נישט־מאמינים. נאָר מאמינים מיט מאמינים. און

מען בענוגענט זיך נישט, וואָס די צאנקעריי קומט פאָר צוו שען

די אייגענע ווענט. ניין, מען טראָגט ארויס די „שמוציגע וועש"

אינ'ם יודישען וועלט־יריד...

— נאָט, זעהט!

איהר יודען פון חוץ־לארץ, וואָס דאגות פרעסען אייערע

הערצער און מוחות, וואָס שעיבוד נאָגט אייערע מארכען—איהר

קאָנט אייך נישט אויסמאָהלען, ווי קארליקאוואטש, ווי הוקער־

דיג, ווי קרום לאָם דאָס אלץ זעהט אויס. עס טראָגט זיך דער

ריח אין אלע ווינקעלען.

כ'בין זיכער, אז דער יודיש אָרטאָדאָקסישער ישוב אין

אר"י וועט זיך חלילה אין גאנצען צעפאלען ווי שטויב,—אויב

מיר'ן נישט אָננעהמען א פנים פון וועלט־מענשען. אס יודען

שומרי תורה. דאָס וואָרט ווערט דארף מען אריינשטעלען אינ'ם

ווערטער־בוך פון יעדעס יוד א מאמין, כדי צו ווערען מענשען,

וואָס האָבען צו זאָרגען נישט נאָר פאר זיך, נאָר אויך פאר

וועלט, פריען זיך מיט וועלט שמחה און טרויערען אויף

וועלט־אומגליק.

9.

עס איז קלאָר ווי דער טאָג: אר"י וועט נאָר קאָ־

נען אויפבעווען און אויסצעבויען ווערען מיט בשותפות'דיגע כחות.

אין אר"י זענען פעראינטערעסירט די יודען פון גאָרער וועלט.

זיי נעמען אין אמט איהר פאָליטיש, פינאנסיעל און אידעאל

לעבען. נאָר—מעשה שטן—האָבען זיך די יודישע פיהרער (מיר

האָבען אָהן א צאָהל פיהרער...), בעוואוסט צו טאקי אונבעוואוסט,

געמאכט פונ'ם דאָזיגען קליינעס לאנד מיט איהרע קליין־גרויסע

מענשען אלס באלעם פאר זייער קליין קעפעלדיגען שפיל, אלס

מאָס צו זייערע נישט דערגרייכבארע דערגרייכונגען.

אגודת ישראל וואארפט פאר די ציוניסטען אנטי־רעליגיו־

קייט אין זייער פארשטרט אין דאן דעם נישט פערגעבבארען

פעהלער בנוגע דאָס אויסבלאָזען די באלעזור־דעקלעראציע, וואָס

האָט זיך נאָך ביז היינט נישט פערווירקליכט. ווידער די

ציוניסטען וואארפען פאָר די אגודת ישראל טהעאָקראטיע, צוריק־

געשטאנענהייט א.ו.ו. וואָס האָבען שוין פערלוירען זייער עכטען

קלאנג.

און מען שפארט זיך און מען אמפערט זיך ארום דעם.

וואס עס הייסט גלות־שפּראָצונג: קאמפּראָמיס, צי טעפּעראטיס?

אָבער דערביי מאכט מען זיך אין גאנצען פערגעסטען, אז

עס איז א ווערטער־שפיל, א שפיל און נישט מעהר.

מען פערגעסט, אז

— לעבען —

שטעהט אויפן סדר־היום.

נישט אלעמאָל איז גוט קאָמפּראָמיס צי טעפּעראטיס. א

מאָל איז פערקעהרט.

10.

ארגט, געפונען מיר זיך ערב דער צווייטער כנסי גדולה

און בלי־ספק וועט דאָס פרטאָדאָקסישע יודענטום דורך זיין גע־

וועהלטען קאָנגרעס נעמען שטעלונג טאקי צו די אלע פראגען

די פראָבלעמען פון כלל ישראל און צווישען זיי די הארבע

שאלה פון ארץ־ישראל־אויפבוי וועט בלי־ספק ערנסט, בכובד

ראש ארומגערעדט ווערען און זאָל־ושע מצד דער „אגודת ישראל"

קומען דער אויסדרוק פון אמת'ער חזק הארץ. בכדי טאקי צו

פערהיטען ארץ־ישראל פון די מכשולים וואָס מעהרען זיך דאָר־

טען אלץ מעהר פאר'ן גייסט פון ישראל סבא.

———

בילדער און נאטיצען / א. ג. פרידענזאָן

(פון מיין בעווך אין ראַבקאַ)

דאָס קור־אָרט ראַבקאַ (א שעה רייזע פון זאקאָפּאנע) גע־הער היינט צו טאָג צו די שענסטע און פאָפּולערסטע פּוילישע קור־ערטער. הגם נאָך יונג איז דאָס דאָזיגע קור־אָרט (מיט 10 יאָהר צוריק איז עס געווען כמעט א אָפּגעלעגען דערפעל אין די טאַטרעס) פערנעמט עס איצט שוין דעם אויבענאָן צווישען די פּוילישע קור־פּונקטען, בפרט פאר קינדער און יוגענד. גע־שמאקע בערג־לופט, געזונטער סאָסנאָווער וואַלד, געזאַלצען קוואַל־וואַסער צו טרינקען און בעדער צו היילען פערשידענע חולאת׳ן, א שענער פּארק וואו עס שפּילט צוויי מאָל אין טאָג א גרויסער מיליטערישער אָרקעסטער, אַלעען צו שפּאַצירן, שעהנע קארעטען געפיהרט דורך די כיטרע „גראַלעס״ אויף צו מאכען אויספלוגען אין די בערג ארום און אויף אַלע געביטען שעהנע און בעקוועמע איינריכ־טונגען, און ווי האָט מיר געזאָגט דער דירעקטאָר פון דער ראַבקער קור־פערוואַלטונג ה׳ דר. קאַדען „אדרבא, זאָגט, וואָס עס פעהלט נאָך אין ראַבקא וועלען מיר מאכען״ — אזוי שטאָלצירט מיט טריאומף דער יונגער בויער פון ראַבקא.

קומען זיך טאקי דאָ צונויף אין זומער. יאָהר־יעהרליך טויז־ענדער קור־גאַסט און בעיקר קינדער יודישע און קריסטליכע. אימפּאָזאנט איז דאָס בילד צ זעהן אין א זוניגען פריהמאָרגען וואו ביים „וואַלאַד״ אויף א היבשען שטח ארום, שפּאַצירען זיך די טויזענדער קינדער, פרעה־ליך און מונטער הערען זיי זיך איין דאָס שעהנע שפּילען פון ערד מוזיק. די קינדערישע הערצלעך קוועלען אָן פון תענוג. וואָס עס פערשאַפען זיי זייערע עלטערן און ערציהער. דאָס אויג ענטציקט זיך פון דער הערליכער קינדער־פּאַנאָראַמע און מען פיהלט זיך אזוי מחיה׳דיג דערפרישט, אז פאר פרייד ווילט זיך צוריק ווערען א קינד און אזוי זאָרגלאָז נאָאיוו מיספרעהען אין אריינשטופּען זיך, צווישען דער מחנה הייטערע קינדער, וועלכע ווייסען נאָכנישט פון דעם וועלט־פּיין... אָט בעגריסען מיך א פּאָר קליינע בית־יעקב קינדער פון מיין היים־שטאָט און איידער איך פּריב מיט זיי פערפיהרען א שמועס, זענען זיי שוין פערשווינדען צווישען אַלע אַנדערע קינדער, און זאָל זיי כאָטש דאָס זיין פערגינען. צו־וואָס שטענדיג שטערען „קליינע״ מיט די ערנסטע פּלאַפּעריין פון „גרויסע״?...

אויך די שטודירענדע יוגענד. גימנאזיסטען, גימנאזיסטקעס, סטודענטען און סטודענטקעס פעהלען דאָ נישט, זייער צאָהל איז אויך גרויס, אין די טויזענטער זענען זיי געקומען אהער אויס־הערן די כיטרע אין בעזוך אין ראַבקאַ.

די לעהרערינ׳ס ביים פּאַרטבילדונגס־קורס אין ראַבקאַ

1) פרל. שרייבער (ווין), 2) פרל. דר. ראָזענבוים (פראַנקפורט).
3) פרל. ששעריינסקא (קראַקאָ).

אָפּגעווינדערט איינגאנצען פון דעם עולם־הזה׳דיגען ראַבקאַ „אויף די לענגעס״ ווי אחינו בני ישראל רופען דאָס אָרט, גע־פונט זיך אונזער בית יעקב־קאָלאָניע, אז איך בין ביי דער באַהן אויפגעזיצען אין א קאַרעטע און האָב נישט געקענט אזוי גענוי מסביר זיין דעם חמור׳ישען „גוראַל״ וואוהין איך בעדאַרף. איז אונטערגעשפּרינגען א צווייטער כיטרער „גוראַלטשיק״ און זשעסטי־קולירט מיט טריאומף „הע, ניע ווייטשע, טאָם גדו׳ע שיען מאָדלי צאַלי דושיען״ און מיין צוחוזשט׳ער בעל־עגלה האָט א צופרי־דענער א ברום געטהון „אהא יוזש וויפּם!״ און א שמייס געטהון די צוויי פּויעריש׳ע סוסים ווי איינער זאָגט, אַלץ זענט איהר שולדיג מיט אייער פערדישען זכרון...

די בית יעקב־קאָלאָניע פערנעמט צוויי גרויסע בנינים. איין בנין שטעהט אויף א באַרג און דאָס צווייטע בנין אָפּגערוקט א פּאָר צעהנדליג מעטער ליגט אין טהאָל. די גאַנצע קאָלאָניע

איז ארומגערינגעלט מיט די הויכע טאַטרא־בערג, וואָס זעהן אויס ווי שטיקער געפאַלענע פּיגלען פון א אָדלער, וואָס ליגען איינער אויפ׳ן צווייטען. די בערג זענען בעוואקסען מיט ווילד גראָז און אויף זייערע רוקענס ששעהען מיט שטאָלץ אַלטע טאָס׳נעס, די איינריכטונגען אין די וואוינונגען זענען מיט קאָמפּאָרט, מ׳דערקענט אויף יעדען טריט די גענויטע זאָרגפעלטיגע האַנד פון דער הויפּט־אָרגאַניזאַטאָרין און אָנפיהרערין פון דער קאָ־לאָניע פרל. ששעריינסקא. ביי די פערהעלטניסען וואָס הערשען אין אונזערע אינסטיטוציעס איז באמת די קאָלאָניע ווערט אַלס מוסטער צו געבען: זעהט, וואָס עס קאָן דערגרייכט ווערען ביי גוטען ווילען און טיכטיגער ארבייט!

די 200 יודישע טעכטער (אָהן ע״ה), די פּאָנערינס פון תורה־אידעאַל אין דער יודישער פרויען־וועלט וואָס געפונען זיך דאָ (לעהרערינס, סעמינאַריסטינס און בנות־פיהרערינס) געניסען אָבער גאַנץ־קנאפּ פון ראַבקאַ אַלס קור־אָרט. זיי זענען מקיים דעם „קדש עצמך במותר לך״. דער דראַנג צו לערנען און גע־ניסען פון אונטערריכט איז ביי זיי דער עיקר און אַלעס איב־ריגע א טפל. זיי איז א שאָך יעהר רגע און בעטען זיך ביי די דאָצענטין אז דער שיור זאָל נאָר וואָס לענגער דויערן. — דער פּארק, די מוזיק, דער גאַנצער עולם־הזה׳דיגער רעש איז ביי זיי א גול אקייגען דער לעהרע פון תורת־חיים...

ווען איך בין אָנגעקומען אין דער קאָלאָניע איז געווען האַלבער טאָג. אין טיפען בלויען הימעל האָט געבלי׳ששעט די זון און עס האָט זיך געדוכט אז זי ציטערט. די מיטאָג־ליכטיגקייט איז געווען אויסגעגאָסען אויף אַלץ. חבר אָרלעאַן, (וועלכער איז איינגעלאַדען געוואָרען דאָ צו געבען אונטערריכט) קומט מיר אקייגען, מיר געבען זיך „שלום״ און באַלד פער־פיהרען מיר א שמועס מכח דעם וואָס עס ווערט דאָ געאַרבייט. מיין פריינד, בעדווערט וואָס איך בין נישט געקומען מיט איינגע טעג צוריק, צו די עקזאַמענס פון די סעמינאַר־תלמידות. אָ, דער עקזאַמען — רופט אויס ה׳ אָרלעאַן — גאַנץ תורה פון „בראשית״ ביז „לעיני כל ישראל״ איז ביי זיי קלאָר, מיט א טיפּזיניגער הבנה. די געענדיגטע סעמינאַריסטינס קענען גוט די פּירושים אויף תורה עפ״י מסורה און דרשות חז״ל. זיי ווייסען למשל וואו אין ווען עס רעדט זיך אין דער תורה וועגען שבת, ביי שפּילען און פערגלייכונגען וואו עס שטעהט אין דער תורה, וועגען פערשידענע ענינים און אַלץ פון אויסגעוועניג מיט א שטארקען זכרון. אזוי איז עס אויך ביי נביאים און אַלע אנדערע למידים. אַלץ סיסטעמאַטיש, זיך איינגעלערנט און איינגעהו׳ט און מערקווירדיג. הגם די דאָצענטינס זענען מערב־איראָפּעאישע, פיהלט זיך דאָך אין זייער דענקען די האַרמאָניע מיט דער פּוליש־חסידישער סביבה. א סימן אז די דייטשע דאָצענטינס גופא, ווי פרל. דר. ראָזענבוים און פרל. לאַנדסבערג זענען אליין שוין דורכגענומען מיט דעם חסידישען גייסט און נמוס, וואָס הערשט אין פּוי־לישען יודיש־חסידישען לעבען און דאָס איז דאָך פאר אונז שטארק ווייכטיג.

מיר זעהן ערשט דאָ בע־קענענדיג זיך מיט די׳ קענט־ניסען פון די לעהרערינס — גיט צו ח׳ אָרלעאַן—ווי ווייט די בית יעקב־בעוועגונג פער־מאָגט אי מח אי הארץ, ביי אַלע פּראָבלעמען סיי אין פּע־דאַגאָגישע ענינים סיי אין ידיעות היהדות ווייזען ארויס די ערציהערינס פון אונזערע יונגע קינדער זייער וויסען און ערודיציע. דאָס מיר קע־נען פאָלקאָם רוהיג אָנפער־טרויען זיי די ערציהונג פון אונזערע יונגע קינדער. נישט בלויז הויליע התלהבות קאָנען מיר ערוואַרטען—ווי מיר האָ־בען זיך אמאָל געשראָקען—די לעהרערינס זענען ביכולת אונ־זערע קינדער צו געבען גרינדליך יודיש וויסען פונ׳ם מקור התורה, און זיי האָבען טאקי אויך איבערגענומען פון דער פרוי שעניערער די שעפערין פון דער ב״י בעוועגונג, די שענע מדה פון שטרעבען צו בעאיינפלוסען און אליין צו וועלען וואָס מעהר בעאיינפלוסט ווערען אין זעט התורה און צאַפּעלדיגער יודישקייט.

(עגדע אין קומענדיגען נומער)

פרל. שטשעריינסקא אונטערריכטעט דעם פיהרערין־קורס פון בנות־אגודת־ישראל

ברכת מזל־טוב.

לאירוסי בן יקיר לנו מר **אליהו שמחה וינשמן** בשטרס־בורג (צרפת) עם העלמה היקרה מרת **ר. לובנה** מורשה — הרינו מברכים, שבחסד ה׳ תהי התקשרותם זו, קשר של קימה, לאושר רב וגדולה, לכבוד ותפארת, להם ולאבותם המברכים אותם בברכת **מזל טוב!**

שלמה ווינרוב מלודז אבי חורגו של החתן
ואשתו **יסכה** אם החתן.

לודז יום א׳ לסדר „במקום אשר יבחר ד׳״ תרפ״ט.

פון תודש צו תודש

ארום דעם וועלט־קאָנגרעס פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען אין ווין.

דער ערשטער וועלט־קאָנגרעס פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען־אָרגאַניזאַציעס, וועלכער קומט פאָר אין ווין היינטיגען חודש האָט אַרויסגערופען אַ אונבעשרייבלעכן אינטערעס אין דער אָרט. פרויען־וועלט. מיט די פאַרבייטונגען אין אויסלאַנד פערנעמט זיך די בית יעקב צענטראַלע אין ווין און מיט די פאַרבייטונגען אין פוילען. די צענטראַלע פון בנות אגודת ישראל אין לאָדז.

דער צ. ס. אין לאָדז האָט במשך די לעצטע וואָכען דערהאַלטען הונדערטער בריף פון אָרטאָדאָקסישע פרויען און פריילינס, וועלכע האָבען מיט פיל בעגייסטערונג אויסגעדריקט זייער שמחה צוליב'ן צושטאַנד קומען פון דעם גרויסען היסטאָרישען ערשטען ערשטען וועלט־צוזאַמענפאָר. די בנות־צענטראַלע אין פוילען וועט זיין פערטרעטען אויפ'ן קאָנגרעס דורך פרוי שע־נירער אין פרל. שטשעריינסקא־קראָקא און פרוי פאָגעל — לאָדז.

ליידער צוליב'ן בעגרענעצטען סכום אויסלענדישע פעסער וואָס עס זענען בכלל פערטייט געוואָרען צו דער כנס־גדולה, אַזוי, דאָס עס זענען הונדערטער אָנגעזעהענע אָרטאָדאָקסישע עסקנים אין פוילען געבליבען אָהן אויסלענדישע פעסער, האָט אויך דער זעלבער גורל געטראָפען די פיל בנות־פהרערינס, וועלכע זענען געווהלט געוואָרען צום פרויען־קאָנגרעס אין דאָך וועלען זיי ליידער נישט קענען אנטייל נעמען אינ'ם קאָנגרעס.

דער צ. ס. האָט זיך זעהר אינטענסיוו אינטערעסירט מיט די פעסער, אבער ליידער אין נישט מעהר געלונגען צו בעקומען ווי נאָר פאר די אויבענדערמאָנטע פערזאָנען. עס איז אָבער פאַראויסגעזעהן דאָס אחוץ די אַפּיציעלע דעלעגאַטינס וועלען זיך אויך בעטייליגען אינ'ם קאָנגרעס פיל אָנגעזעהענע אָרט. פרויען, וועלכע בעפינען זיך גראָד איצט אין אויסלאַנד אין פערשידענע קור־ערטען.

•

דער פרויען־קאָנגרעס קומט פאָר אין גרויסען זאַל פון „ביעריסשען הויף" (טאַבאַרשטאַסעס) דאָנערשטאָג פ' תצא (12־טען סעפּטעמבער). ביי דער פייערליכער ערעפנונג וועלען האַלטען בעגריסונגס־רעדעס דר. נתן בירנבוים, דר. פנחס כהן, ר' יעקב ראָזענהיים, דר. ש. דייטשלענדער א. ג. פרידענזאָן א. א.

הגם ביז פאַרן שליסען דעם עומער האָבען מיר נאָכנישט דערהאַלטען פון ווין דעם גאַנץ בעגויאס סדר־היום וויסען מיר אָבער שוין אז די הויפּט־פּונקטען זענען 1) אָרגאַניזירונג פונ'ם וועלט־פעראַנד 2) זעלבסט־ערציהונגס־פראַגען 3) עגונות־ענינים 4) דאָס בית־יעקב־שול־וועזען אין גלות אין ארץ־ישראל 5) שטעלונג צום מאָדע פראָבלעם 6) אָרטאָדאָקסישע פרויען־פרעסע א. א. וו.

•

אויפ'ן פעראַנג פון ו.ע.ד. ד.ל.ד.ל פון דער אַלוועלטליכער אגודת־ישראל פאָהרט אָפּ אונזער רעד. ה' פרי־דענזאָן דינסטאָג פ' שופטים קיין ווין, נאָך 8 טאָג פאר דער ערעפנונג פון דער כנס' גדולה, בכדי מיטצואַרבייטען ביי די הכנות צום קאָנגרעס. די רעדאַקציע פון בית־יעקב ישורנאל וועט זיין טעטיג טראָץ דער אבוועזענהייט פון ה' פרידענזאָן און אַלע רעדאַקציע־ענינים וועלען פינקטליך ערלעדיגט ווערען.

אַכטונג!

די אַדרעס פון ה' פרידענזאָן אין ווין איבער דער ציים פון דער כנס' גדולה איז:

Ale Reichman Wien I für Friedensohn
Herminengasse 6|22

אין דער „יהודית" קאַלאָניע

(סוף פון זייט 13)

אויך די מאָראַליש ערציהערישער זייט פון דער קאָלאָניע שטעהט אויף אַ הויכען ניוואָ, אַ דאַנק דער טיכטיגער לייטערין לעהרערין פרל. ראָזא (וואַרשא) וועלכע האָט די נעהערינע אויפזיכט איבער דער רעליגיעזער און עטישער אויספיהרונג פון די קינדער, אויך האַלט זי פאַרשראַנען און ערקלערונגען אויף פערשידענע סעמאָס, וואָס דאָס ברענגען אַריין רעליגיעזען בעוואוסטזיין אין שאַרעקע בעגייסטע. רונג און זייערע יונגע צאַרט־עמפּפינדליכע הערצער.

אַ קליינע הערט זיך, מען רופט צו מיטאָג, די קינדער לויפען פון וואַלד פערזאַמלען זיך שנעל ביי דער וויראַנדע און שטעלען זיך אויס אין דער ריהיע צום וואַשען זיך צום עסען.

די טישען זענען שיין סערווירט. ביי יעדען קינד ליגט לעפעל גאָפּעל כלים וועלכע בלאַנקען פון ווייסקייט. די קינדער עסען מיט גרויס אַפּעטיט, שליינגען די נאָרהאַפט גוט געקאָכטע מאכלים.

פרל. ראָזא דערצעהלט זיי ביים עסען פערשידענע מעשה'לעך, עפּיזאָדען וועלכע רופען אַרויס גרויס הייטערקייט ביי די קינדער. זי דערצעהלט זיי אזוי לייכט, שפּילעריש, מיט אַ אַפּאָלער־פליסיגער שפּראַך, אז די קינדער זיצען גע־שפּאַנט און הערען מיט אינטערעס איהרע אויספיהרונגען.

נאָכ'ן בענשען בעפעהלט די לעהרערין אַ שעה אָפּרוה, וואָס ווערט זאַפּאַרט ערפּילט. דער איינדרוק ביי מיר איז אַ געוואַלדיגער, די פרל. ראָזא דערצעהלט מיר וויסערדיגע פרסום פון דער קאָלאָניע, פון אָפּריכטען די שבת סעודות מיט אַלע טראַדיציאָנעלע מנהגים, די פרייד פון די קינדער און איך נעמען זיך אינגאַנצען אונטערן איינדרוק פון דער קאָלאָניע...

מיט פאַמעליכע טריט האָב איך פערלאָזט די קאָלאָניע, ס'איז שוין געווען שפּעט, די זון האָט זיך אַראָפּגעלאָזט צו מערב, געווייעלט־ערך ביים עק פון הערזאָנט, אַ גרין היממלס ווינטעל האָט געבלאָזען, געגלעט מיינע באַקען און איך האָב זיך בעקוויקט, דאָס הארץ איז ביי מיר געוואָרען פון פרייד ווייל ב'כון מיט דעם בעסטען אינדרוק צוריקגעקעהרען וועגען דער הערליכער קאָלאָניע פון פאַר־אַבנד „יהודית".

ריש

פון תודש צו תודש

ארום דעם וועלט־קאָנגרעס פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען אין ווין.

דער ערשטער וועלט־קאָנגרעס פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען־אָרגאַניזאַציעס, וועלכער קומט פאָר אין ווין היינטיגען חודש האָט אַרויסגערופען אַ אונבעשרייבלעכן אינטערעס אין דער אָרט. פרויען־וועלט. מיט די פאַרבייטונגען אין אויסלאַנד פערנעמט זיך די בית יעקב צענטראַלע אין ווין און מיט די פאַרבייטונגען אין פוילען. די צענטראַלע פון בנות אגודת ישראל אין לאָדז.

דער צ. ס. אין לאָדז האָט במשך די לעצטע וואָכען דערהאַלטען הונדערטער בריף פון אָרטאָדאָקסישע פרויען און פריילינס, וועלכע האָבען מיט פיל בעגייסטערונג אויסגעדריקט זייער שמחה צוליב'ן צושטאַנד קומען פון דעם גרויסען היסטאָרישען ערשטען ערשטען וועלט־צוזאַמענפאָהר. די בנות־צענטראַלע אין פוילען וועט זיין פערטרעטען אויפ'ן קאָנגרעס דורך פרוי שע־נירער אין פרל. שטשעריינסקא־קראָקא און פרוי פאָגעל — לאָדז.

ליידער צוליב'ן בעגרענעצטען סכום אויסלענדישע פעסער וואָס עס זענען בכלל פערטייט געוואָרען צו דער כנס־גדולה, אַזוי, דאָס עס זענען הונדערטער אָנגעזעהענע אָרטאָדאָקסישע עסקנים אין פוילען געבליבען אָהן אויסלענדישע פעסער, האָט אויך דער זעלבער גורל געטראָפען די פיל בנות־פהרערינס, וועלכע זענען געוועהלט געוואָרען צום פרויען־קאָנגרעס אין דאָך וועלען זיי ליידער נישט קענען אנטייל נעמען אינ'ם קאָנגרעס.

דער צ. ס. האָט זיך זעהר אינטענסיוו אינטערעסירט מיט די פעסער, אבער ליידער אין נישט מעהר געלונגען צו בעקומען ווי נאָר פאר די אויבענדערמאָנטע פערזאָנען. עס איז אָבער פאַראויסגעזעהן דאָס אחוץ די אַפּיציעלע דעלעגאַטינס וועלען זיך אויך בעטייליגען אינ'ם קאָנגרעס פיל אָנגעזעהענע אָרט. פרויען, וועלכע בעפינען זיך גראָד איצט אין אויסלאַנד אין פערשידענע קור־ערטען.

•

דער פרויען־קאָנגרעס קומט פאָר אין גרויסען זאַל פון „ביעריסשען הויף" (טאַבאַרשטאַסעס) דאָנערשטאָג פ' תצא (12־טען סעפּטעמבער). ביי דער פייערליכער ערעפנונג וועלען האַלטען בעגריסונגס־רעדעס דר. נתן בירנבוים, דר. פנחס כהן, ר' יעקב ראָזענהיים, דר. ש. דייטשלענדער א. ג. פרידענזאָן א. א.

הגם ביז פאַרן שליסען דעם עומער האָבען מיר נאָכנישט דערהאַלטען פון ווין דעם גאַנץ בעגויאס סדר־היום וויסען מיר אָבער שוין אז די הויפּט־פּונקטען זענען 1) אָרגאַניזירונג פונ'ם וועלט־פעראַנד 2) זעלבסט־ערציהונגס־פראַגען 3) עגונות־ענינים 4) דאָס בית־יעקב־שול־וועזען אין גלות אין ארץ־ישראל 5) שטעלונג צום מאָדע פראָבלעם 6) אָרטאָדאָקסישע פרויען־פרעסע א. א. וו.

•

אויפ'ן פעראַנג פון ו.ע.ד. ד.ל.ד.ל פון דער אַלוועלטליכער אגודת־ישראל פאָהרט אָפּ אונזער רעד. ה' פרי־דענזאָן דינסטאָג פ' שופטים קיין ווין, נאָך 8 טאָג פאר דער ערעפנונג פון דער כנס' גדולה, בכדי מיטצואַרבייטען ביי די הכנות צום קאָנגרעס. די רעדאַקציע פון בית־יעקב ישורנאל וועט זיין טעטיג טראָץ דער אבוועזענהייט פון ה' פרידענזאָן און אַלע רעדאַקציע־ענינים וועלען פינקטליך ערלעדיגט ווערען.

אַכטונג!

די אַדרעס פון ה' פרידענזאָן אין ווין איבער דער ציים פון דער כנס' גדולה איז:

Ale Reichman Wien I für Friedensohn
Herminengasse 6|22

צו די חתונות פון אונזערע חברות ריזל קרימאַ־לאָווסקאַ (זד.־וואַלע) מיט ה' גראָסס (לאָדז), פרל. דאָמב־ראָוויצקאַ מיט ה' אָפּאַטאָווסקי (זד.־וואַלע), רבקה ראָזענבוים (זד.־וואַלע) מיט ה' שווארץ (לאָדז) און צו דער פערלאָבונג פון פרל. שליט (זד.־וואַלע) מיט ה' בלאַשקער (לאָסק) — ווינשען מיר אַ האַרציגען מזל־טוב!

בנות אגודת ישראל־זד.־וואַלע

אַ ברכה־פולען מזל־טוב ווינשען מיר אונזער איבערגעגעבענע מיטאַרבייטערין און שטאָלצע טרעגערין פון בנות־אידעאַל פרל. פעריל שיליט צו דער פערלאָבונג פון איהר שוועסטער עלאַ שיליט מיט ה' בלאַשקער פון לאָסק.

בנות אגודת ישראל־זד.־וואַלע.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער איהענען־שוועסטער פרל. עלאַ שיליט מיט ה' יצחק בלאַשקער ווינשען מיר אַ האַרציגען מזל־טוב, אייער צוקונפט זאָלט איהר זוכה זיין צו בויען אינ'ם גייסט פון אונזערע אידעאַלען.

מייסא פרישענבערג, מלכה קרייגער, מאַכשא ראָזענבלאַט

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבע שוועסטער עלאַ שיליט מיט ה' יצחק בלאַשקער ווינש איך, אַז אייער לעבענס־וועג זאָל בעלייכטען שטראַהלען פון גליק און ברכה.

פעריל שיליט־זד.־וואַלע

מזל־טובו! לחברנו הנכבד מר אבא קומץ מזכיר ה„בית יעקב" בעירנו אנו מברכים בברכת מזל־טוב חמה ונלבבה לבואו בברית הנשואין.

ועד „בית־יעקב" בווירזבניק

קאָנגרעס־אָנזעהענע ציעס

גרינדונג פונ'ם קינדער־פערבאַנד בתי־ישראל.

דער בעשלוס פון דער צווייטער לענדער־קאָנפערענץ פון „בנות אגודת ישראל" אין פוילען צו גרינדען אַ קינדער־פערבאַנד פון די בית־יעקב שולען א. נ. „בתיה" האָט געטונען אַ הערמען אָפּקלאַנג אין פיל שטעט און שטעטלעך און מיר גיבען דאָ פאָרלויפיג די דערהאַלטענע קאָרעספּאָנדענציעס:

גרוצ: א: דורך דער אינגיאַפּטיקייט פון בנות אגודת ישראל ביי אונז בענגרינדעט געוואָרען דער קינדער־פערבאַנד „בתי" און דעקלעט אַנגעשלאָסען ביז הונדערט קינדער (כ"ו) און שילט זיך אין פיער גרופּען, וועלכע הערען בעלייטעט דורך די בנות־חברות: רייזל קאָרנס, יענטע קרישענבוים, שרה לאה נימאַן און שרה גרינפעלד.

אַ בתי־טשקע

סטערצאַ: ביי אונז אין שטעט קעדיקטסירט שוין פון לאַנג אַ קינדער־פערבאַנד און ערשט ליצטענס האָבען מיר בעשלאָסען אָנצורופען דעם פערבאַנד „בתי" נאָכמאָל. די פיהרערינס פונ'ם פערבאַנד זענען די קינדער־העלפערלעך נאָרדמאַן און אַלפּערן. אונזער קינדער־אָרגאַניזאַציע פיהרט אַ שפּהנע טעטיגקייט.

בתי־מערושאַלטונג

אַסטראַזיטשאַ: זונטאָג פ' דברים איז בעגרינדעט בעזעהרען אין אונזער טשאַ אַ בתי־פערבאַנד און אין דער פערהאַלטונג זענען נעהערעלט בעזעהרען קאָנטאָאיזטס, עסעסיין, ניקא און זילבערבאַנד. אונזער פערטסע־קאָמיטעט בעשטעהט פון דריי מיטגליעדערינס: מאַקאָווסקא, פּיאָנטניצאַ און זיגעלבוים. אונזער לעהרערין פרל: ראָזא העלפּס מיט אין דער אַרבייט פון אונזער פערבאַנד.

גאַסטינין: ד"ג תמוז איז ביי אונז בעשטאַנען בעזעהרען דער קינדער־פערבאַנד „בתי". די בתי־טסקעס זענען אינגעשריבן אין 5 גרופּען און די פיהרע רינס זענען: פייגע־לע האָבערגרין, שפּרה האָלצמאַן, בייטה לעטיר, מרים לעווי, מרים בענדער, חוה בלום און שרה צייטער. אונזער פערבאַנד הערגירט אויך אַ האַנד־ציטונג און מיר האָבען שוין אויסגעזעהען אַ רעדאַקציע־קאָלעגיום. זעהר פיל מיטגעהאָלפען האָט די לעהרערין פון אונזער בית יעקב מר. קרוסא שטערן.

די פערוואַלטונג

וולאָזלאָווטש: אונזער בית יעקב־שול האָט איינגעאָרדענט אַ עפענטליכען יעהרליכען קאָנצערט, וועלכער איז אָרעם מיט גרויס שפּאַלט אָנגעזעהן זענען אַ גרויסע זאָל נבחרי העיר און בראש דער חשובער קהלה פאַרשטעהער ר' הענעך יאַנאָווער נ"ר, וועלכער האָט אין אַ שפּהנער, נייסטרייכער רעדע געלויבט די אַרבייט פון בית יעקב. ה' יאַנאָווער איז אויך גאַנץ בעזונער „אַ נאַה מקיים" מיר מיר האָבען איהם פיל צו פערדאַנקען פאַר דער משפּטריגער שטעצע דאָס אונזער שול בעקומט. די אָנזעהענע האָבען אויך אויסגעריקט אַ האַרציגען ישר־כח דער לעהרערין מר. באַבראָווסקא פאַר איהרע פעדאַגאָגישע ליסטונגען אין אונזער שול. דאָ ניסט לאַנג האָט אויך בעזוכט אונזער שול פרוי שענערער, וועלכע האָט אויסגעריקט איהר עטסעדיקונג אויפ'ן ערטאָלג און קאַסטרוס פון די שול־קינדער און די לעהרער.

די פערוואַלטונג

בעלכאַטאָוו: זונטאָג פ' פנחס האָט אונזער בנות־אָרגאַניזאַציע איינגעאָרדענט אַ אימפּאָזאַנטע חגיגה לכבוד דעם אויסגעמאַכטן נייע חברות פון די האָט האָבען קאָנקרעט בעגרינדעט די בית יעקב־שול. צו דער פיהרונג זענען בעקומען אַלע בנות־מיטגליעדערינס. אַלס פאָרזיצערין פון דער פיהרונג איז בעזעהלט געוואָרען מר. שטאַמ און דאַן זענען רבקה שטיער מרים סטאַראָוויטסקא און צירל סטאַרק־ווינסקא אויסגעשטעלט מיט בעגייסטערונג רעדעס און בייגעלעגט די דעקלאַרעציעס פון די פריש פאַרגעגעבענע מיטגליעדערינס. דאַן הערען בעזעהלטען פייגעל בע־לעדעס דורך: פרל. קאָדיזאָל, שרה דרעזנער און גיטל ליבערמאַן. אין נאָמען פון די אַנוועזענדע רעדט אַ אַלטער הערציגע הערשער דר. נ. פרידענקאָל און א. נ. פון דער בית יעקב־פערוואַלטונג דר ה"ה האַלפּאַזיטטס און בריגלעס. אַ בעזונדערע אויגענדריקטע רעדע האָט לעהרערין מר. שטאַקאָן, וועלכע בעזעהענען זיך מיט איהרע תלמידות אין דאָן דאָרפּס אין אַ נעהריגענער שטימונג בעשלאָסען די חגיגה אונטער די קלאַנגען „וואָס אויף בית־יעקב־נ.נ".

מישטאָך פ' פנחס האָבען די בית יעקב־שולערינס פון 3־טען און 4־טען קורס בעמאַכט אַ אויסלעזע קין סטערגאַר. אין דעם אויסלעז האָבען זיך אויך בעטייליגט די מיטגליעדערינס פון ב. א. י. די סטערגאַרער בנות־אָרגאַניזאַציע אונטער דער אָנפיהרונג פון מיר בעלייבטער לעהרערין פרל. נאַשלעסקא האָבען אַרייגעגעבן זעהר פיל בעסטערונגליכקייט. די אַנטייל־נעמערינס פונ'ם אויסלעז, פאַרדיעס מיר דאַנקען זיי הערצליך.

בעלכאַטאָווער בנות

מקקאָוו: זונטאָג פ' קרח האָבען מיר איינגעלאַדענען די בית יעקב־קינדער און בנות פון פולטסק, וועלכע האָבען דאָ פערבראַכט זעהר בעמיטליך אַ נאַנצען טאָג. אין אָזעגנד איז פאַרגעקומען אַ מיטערליכער באַנקעט לכבוד די בעסט אין דער ראַזאַנענג פון ה' ה. אָרליק. זונטאָג פ' חקת האָט אונזער „בנות" בעמאַכט אַ אויסלעז קין פולטסק. מיר זענען פערפאָהרען גלייך אין בית יעקב־לאָקאַל וואו די לעהרערין מרל. נאַשלעסקא האָט אונז האַרציג בעגריסט. דאַן זענען מיר אויפגעשטאַנען און האָבען זיך בוט געווייזט אינגאַנץ שטאָ. אויף מיסאָ זענען מיר בעהרען אינגעגאַנגען צו פרוי גוטשרמאַן. אין אָזעגנד איז פאַרגעקומען אין בנות לאָקאַל אַ מיטערליכער באַנקעט אין מיר דאַנקען זעהר פאַר דער פרייגליכער אויפנאַהמע דעם בנות־קאָמיטעט און באַנק בעזונדער דער מרל. נאַשלעסקא. זונטאָג פ' פנחס זענען איידער בעקומען קין מאַקאָוו די סטאַנאָווער און נאַשלעסקער בית יעקב קינדער אונטער דער אָנפיהרונג פון זייערע לעהרערינס. מיר האָבען איינגעאָרדענט קינדער אונטער אויבער דער אָנפיהרונג פון אַ גרויסער בנות־אָרגאַניזאַציע אין גרויסען שטעטשען שטעטער־זאַל „לוטני", וואו ס'איז בעגעבען געוואָרען אַ פאַרשטעלונג דורך די מאַקאָווער בית יעקב־שולערינס לכבוד די בעסט. ביים פונאַנדערפאָהרען זיך איז פאַרגעקומען אַ האַרציגע בעזעהענונג.

מאַקאָווער בנות

גוא טבא להורינו היקרים ולשבנו היקר הרבני החסיד כמה"ר משה מענדל נ"י הירש, ואהלי מול טוב הכי לבביים — לאחותנו הבכירה, המלומדה, הנואמת השנונה, הסופרת הענא תחי' המפורסמת בשם העלמה הירש לארושיה עם בחיר לבה הבחור החתן, הנעלה והמופ"ג, זית רענן, יפה פרי תאר יחיאל יהונתן נ"י זורוצלבסקי. אחותנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שונאיו! זוגכם יעלה יפה ותזכו לטעת אהלי אדזדכם בארץ משאת נפשנו להמשיך הלאה את עבודת הדור הקדושה, מתוך עונג, דשן והרחבת הדעת. והורינו היקרים עם השב הישיש יחי' ישבעו מכם נחת, שבע שמחות וכבוד — מברכות אחיותיך הנאמנות והמסורות לך בלובנ"ח מוקירותיך כערכך הרם.

ברכה, שרה, רבקה יענטא וחי' מלכה הירש

סטנסחתוב

צוליב דעם צוויילען דאָס ערשיינען פון הייניטיגען אלול־נומער, האָבען מיר ליידער שוין נישט געקענט אריינגעבען די קאָנאָפאָנדענציעס פון די חמשה־עשר־באַב־פייערונג און מיר בעטען דערויף ענטשולדיגונג.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.
ŁÓDŹ, Wrzesień 1929 r.
Cena 85 gr.
ROK VI zeszyt 12(46)
Adres Red. „Bajs Jakow"
Łódź, Aleksandrowska 28
P.K.O. 65.613

„BAJS JAKOW"

צו דער פערלאָבונג פון די ג. וויצע־פרעזעסין פון ב. א. י. פרל. שרה טשע ציטרינבוים מיט ה׳ אברהם קאָרנוואסער ווינש איך א הערצ ליכען מזל־טוב. גליק און צופרידענ־הייט זאָל אייער לעבענס־וועג אייביג בענלייטען.

ווירזבניק, לעהרערין יהודית קאמינער

אונזער אידעען־שוועסטער פון „בנות אגודת ישראל" פרל. חי׳ בוימאן ווינשען מיר א הערצליכען מזל־טוב צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ מ. א. האלטער (וויעלון). איהר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונזער אידעאל איף די הייליגע בערג פון ציון.

פלופצא פ. ג. שעראצקא. פ. ווינשטיין. ש. מ. ריטשקא. ג. לאטטע, ר. באָרנשטיין.

צו דער חתונה פון פרל. צירל חראש ווינשט א הערצליכען מזל־טוב —שרה שענידער. יהודית ראָזענבוים. לאָצע שטשעריינסקא און אלע תלמידות פון ראָזענבוים׳ס קורס.

קראָקא — ראבקא

א הארציגען מזל־טוב אונזער ג. לעה־רערין פרל. צירל חראש צו איהר חתונה.

בית־יעקב־פערוואלטונג—סקיערניעוויץ

די רעדאקציע בית יעקב׳ ושורנאל ווינשט א הארציגען מזל־טוב די פריינ־דין פון אונזער ושורנאל פרל. צירל חראש צו איהר חתונה.

מיר ווינשען א הערצליכען מזל־טוב אונזער ליבע בנות־שוועסטער פרל. דבקה וועלטפריד מיט ה׳ גינגאָלד פון קינצק. צו וויער חתונה ווי אויך פרל. הענא אב־ראמזאָן צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ ליפשיץ. פרוע בוים

בנות אגודת־ישראל לעהרערין בוים

א ברכה׳פולען מזל־טוב ווינשען מיר פרל. שרה׳טשע ציטרינבוים וויצע־פרעזעסין פון אונזער אָרגאני־זאציע צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ אברהם קאָרנוואסער, זאָל אייער צוקונפט מיט בלומען פון אונזער אידעאל בעציהרט זיין.

בנות אגודת ישראל—ווירזבניק

שרה׳טשע ציטרינבוים
אברהם קאָרנוואסער
פערלאָבט
ווירזבניק, תמוז, פ״ט.

יצאו לאור ונמצאים למכירה:

גליונות לבטוי

יהדות, ספרות ושאלות הזמן

בעריכת: ו. לייכטר ובנימין מינץ

בתוכן:

עמדה ויחס המאירי; ר׳ עקיבא יוסף שלונגר, בנימין מינץ; הנוסחה הדתית בישראל, ד״ר נתן בירנבוים: הכותל־המערבי, ו. לייכטר; עם תסיסה (שיר), אפרים בירתי; ישוב א״י, רע״י שלונגר; כתב האשמה, בנימין מינץ; סופר נשכח, ש. א.; שנל הפילוסוף, ו. ל; על ועידת בית־יעקב, המאירי, ארץ ישראל בתכנית בית יעקב, זאב יפה; בקורת ספרים בחוברת תמונות.

המחיר 20 מא״י

בפולין 1 זהוב, באמריקה 20 סנט

הכתבת „בטוי", תל־אביב, הרצל 56

„גליונות לבטוי", גם להשיג במערכתנו, המחיר בשביל חותמינו רק 75 פרוטות בלי כסף לטפרע לא ישולח!

אין גאנץ לאדז ארן
אין גאנץ פוילען
ווייס מען, אויסגעצייכענט אז יודישע היטלעך,
פאר דערוואקסענע און פאר קינדער זענען
די בעסטע אויסארבייטונגען נאָר ביי
היים האכענבערג לאדז קאמיענא 2
ווי אויך קאפלעך סאמעטענע און זיידענע גאנץ
בעזונדער א גרויסען אויסואהל פון
שטריימלען און פוטערוואַרג
איך נעם אָן צו רעפערירען קרעגען, פוטערס און
שטריימלעך.
דעיעל אין ביליג—געדענקט די אדרעס:
Ch. Hochenberg Łódź, Kamienna 2

די ביליגסטע קוועלע פון
שיך און פאנטאפעל!
אלער־ארט שיך און פאנטאפעל, מארגען־שיך,
פון די פיינסטע סארטען לעדער און לאקיר.
גאנץ בעזונדער א גרויסען אויסואהל פון
קינדער־שיך.
ספעציעלע שוה צו גימנאסטיק
פאר שול קינדער
בעסטע קוואליטעטען!—ערשטק״אסיגע אויסארבייטונג!
קויפט נאָר ביי דער פאָפי״ערער און רעיעלער פירמא
„RENOMA"
Łódź, Piotrkowska 7

Red. i wyd. Lezer Gerszon Frydenzon.
בעזעצט ביי מ. ליבעסקינד, לאדז
Tłocznia J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50